

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PORUČENSTVÍ

Aneta Chmelíková

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Aneta CHMELÍKOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0106P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Poručenství**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Pojem poručenství
2. Vznik poručenství
3. Osoba poručníka
4. Obsah funkce poručníka
5. Zánik poručenství
6. Zakotvení institutu poručenství ve vybraných státech

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Poručenství“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, březen 2022

.....
Aneta Chmelíková

Poděkování

Tímto bych ráda v první řadě poděkovala JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D., vedoucímu této diplomové práce, a to především za odborné vedení a cenné připomínky. Poděkování patří též mé rodině a přátelům za podporu, kterou mi v průběhu celého studia poskytovali.

Obsah

Úvod.....	9
1. Pojem poručenství.....	10
1.1. Historický vývoj	10
1.1.1. Římské právo.....	10
1.1.1.1. Tutela impuberum	10
1.1.1.2. Tutela mulierum	11
1.1.1.3. Ukončení tutely	12
1.1.2. Právo zemské a městské.....	12
1.1.2.1. Právo zemské.....	13
1.1.2.1.1. Typologie poručníků.....	13
1.1.2.2. Právo městské.....	14
1.1.2.2.1. Typologie poručníků.....	15
1.1.2.3. Práva a povinnosti poručníka v právu zemském a městském	16
1.1.2.4. Dohled nad výkonem poručenství.....	17
1.1.2.5. Ukončení poručenství.....	18
1.1.3. Všeobecný občanský zákoník	18
1.1.3.1. Typologie poručníků	19
1.1.3.2. Práva a povinnosti poručníka	20
1.1.3.3. Ukončení poručenství	21
1.1.4. Zákon o právu rodinném a zákon o rodině.....	21
1.2. Poručenství	23
1.2.1. Druhy poručenství	24
1.2.2. Současná právní úprava.....	24
1.2.3. Rozdíl mezi poručenstvím a opatrovnictvím dítěte.....	25
1.2.4. Rozdíl mezi poručníkem na straně jedné a rodičem a osvojitelem na straně druhé	27
1.2.5. Rozdíl mezi poručníkem na straně jedné a pěstounem a pečující osobou na straně druhé.....	27
2. Vznik poručenství	29
2.1. Předpoklady vzniku poručenství.....	29
2.2. Nabytí poručenské funkce ze zákona	31
2.3. Jmenování poručníka	31
2.4. Důsledky vzniku poručenství	34

2.5. Poručnická rada	34
3. Osoba poručníka	37
3.1. Fyzické osoby	37
3.1.1. Pluralita poručníků	39
3.2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	41
3.2.1. Sociálně-právní ochrana dětí.....	41
3.2.2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako poručník	41
4. Obsah funkce poručníka.....	44
4.1. Povinnosti a práva poručníka.....	44
4.1.1. Zastupování dítěte	44
4.1.2. Osobní péče o dítě	47
4.1.3. Právo poručníka vychovávat dítě a povinnost ochrany dítěte.....	47
4.1.4. Povinnost podávat zprávy o osobě dítěte a jeho vývoji	48
4.1.5. Správa jmění dítěte	48
4.1.5.1. Povinnost soupisu jmění	48
4.1.5.2. Správa jmění	49
4.1.5.3. Povinnost předkládat účty ze správy jmění.....	51
4.1.5.4. Náhrada nákladů a odměna ze správy jmění.....	51
4.1.6. Povinnosti poručníka po zániku funkce	52
4.1.7. Hmotné zabezpečení poručníka.....	53
4.1.8. Odlišná úprava práv a povinností poručníka vymezená soudem	54
4.2. Dozor soudu.....	55
5. Zánik poručenství a poručenské funkce.....	56
5.1. Zánik poručenství	56
5.2. Zánik poručenské funkce	57
5.2.1. Zproštění poručníka funkce.....	57
5.2.2. Odvolání poručníka z funkce	59
5.2.3. Smrt poručníka	60
6. Zakotvení institutu poručenství ve vybraných státech.....	61
6.1. Právní úprava institutu poručenství v právním řádu Slovenska	61
6.1.1. Předpoklady vzniku poručenství	61
6.1.2. Ustanovení poručníka.....	62
6.1.3. Osoba poručníka.....	62
6.1.4. Práva a povinnosti poručníka	64

6.1.5.	Zánik poručenství	65
6.2.	Právní úprava institutu poručenství v právním řádu Francie.....	66
6.2.1.	Poručenství nad nezletilými	66
6.2.1.1.	Vznik a zánik poručenství.....	67
6.2.1.2.	Rodinná rada	68
6.2.1.3.	Osoba poručníka	69
6.2.2.	Poručenství nad zletilými	70
6.3.	Právní úprava institutu poručenství v právním řádu Québecu.....	70
6.3.1.	Poručenství nad nezletilými	71
Závěr.....		73
Resumé		75
Seznam použitých zkratek.....		76
Seznam použitých pramenů.....		77

Úvod

Tématem této diplomové práce je institut poručenství. Poručenství je institutem velmi starým, jehož kořeny sahají až do Chammurapiho zákoníku. Latinský název pro poručenství, *tutela*, je odvozen od slovesa *tueri*, které znamená hlídat, spravovat či obstarávat. Tutela tak již v římském právu poskytovala ochranu osobám, které si nemohly samy spravovat své záležitosti.¹ V současné době poručník poskytuje nezletilému dítěti právní ochranu v případech, kdy rodiče dítěte fakticky či právně neexistují nebo nejsou plně svéprávní, a nejsou proto schopni svému dítěti poskytovat náležitou a úplnou ochranu práv a zájmů.²

Cílem této práce je podrobně pojednat o institutu poručenství. S ohledem na skutečnost, že se jedná o institut velmi tradiční, bude část práce zaměřena rovněž na nejdůležitější historické milníky, jež ovlivnily jeho vývoj. Po pojednání o české právní úpravě bude část práce věnována komparaci institutu s právními úpravami vybraných států.

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola je zaměřena na pojem poručenství, historický vývoj a současnou právní úpravu. Následující kapitola je věnována vzniku poručenství a důsledkům s tím spojeným. Třetí kapitola pojednává o osobě poručníka. Čtvrtá kapitola vymezuje práva a povinnosti poručníka včetně dozoru soudu nad výkonem poručenské funkce. Pátá kapitola je zaměřena na zánik poručenství a poručenské funkce. Závěrečná kapitola je věnována komparaci české právní úpravy institutu poručenství s právními úpravami vybraných států, a to Slovenska, Francie a Kanady, konkrétně provincie Québec.

¹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1740-1741.

² FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 1.

1. Pojem poručenství

1.1. Historický vývoj

1.1.1. Římské právo

První zmínky o institutu poručenství lze nalézt již ve starobabylonských a egyptských textech. Pevné základy tohoto institutu byly však položeny až ve starověkém Římě. Římské právo od doby Zákona XII desek rozlišovalo dva druhy právní ochrany nad lidmi, kteří nebyli sami schopni spravovat své záležitosti, a to tutelu (poručenství) a curu (opatrovnictví).³

Tutela i cura plynule prostupovaly celou římskoprávní úpravou. Oba instituty vycházely ze zkušenosti, že i svéprávné osoby (sui iuris), nikomu nepodřízené, nemusely být vždy schopné řádně spravovat své záležitosti, a to z nejrůznějších důvodů, např. pro svůj věk, nemoc, tělesnou vadu, slabost pohlaví či lehkomyšlnost. Takovýmto lidem musela být následně poskytnuta pomoc ve formě dvou výše zmíněných institutů.⁴

Poručník (tutor) byl zpočátku ustanovován všem osobám, které nebyly schopné vojenské služby, pokud tyto již nebyly podřízeny moci otcovské. Římané se řídili pravidlem, jež znělo: „*Kdo nekoná vojenskou službu, nemá politická práva, a tudíž ani práva soukromá, která mají podobu práv politických.*“⁵

Římské právo rozlišovalo dvě podoby tutely, a to tutelu impuberum (poručenství nad nedospělci) a tutelu mulierum (poručenství nad ženským pohlavím).

1.1.1.1. Tutela impuberum

Předpokladem vzniku poručenství nad nedospělci byla skutečnost, že pater familias buďto zemřel nebo došlo k jeho kapitisdeminuci. Zpočátku se stával tutorem nejčastěji mužský příbuzný dítěte, později však bylo poručenství považováno za zvláštní veřejný úřad. Římské právo rozlišovalo tři druhy poručníků nad nezletilými, a to:

- tutor testamentarius (poručník ustanovený v závěti otcem rodiny),

³ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 150.

⁴ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 149.

⁵ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 150.

- tutor legitimus (nebyl-li poručník ustanoven v závěti, byl stanoven zákonem, jednalo se o nejbližšího agnáta),
- tutor dativus (nebyl-li poručník ustanoven v závěti ani zákonem, určil poručníka úřad).⁶

Poručníkem se mohl stát pouze muž, který byl římským občanem. Žena, jakožto matka, mohla vykonávat funkci poručnice vůči svým dětem teprve s příchodem poklasického období.⁷ Převzetí poručenství bylo občanskou povinností, od které mohly být osoby osvobozeny pouze ze zákonných důvodů. Za tyto se považovaly zejména staří nad sedmdesát let a větší počet vlastních dětí. Funkce poručníka byla u některých osob předem vyloučena. Tutorem nemohl být např. věřitel poručenice, nezletilý, marnotratník, voják, mnich, biskup a osoba hluchá či němá.

Povinností poručníka byla péče o osobu nezletilého. Výchova poručenice však byla přenechávána matce či příbuzným, zde tutor hlavní úlohu nehrál. Primárním úkolem tutora bylo zajištění hmotných prostředků a správa poručenčova majetku.

Poručníků mohlo být jedné osobě ustanoveno více. V tomto případě se spoluporučníci (contutores) starali o záležitosti osoby společně a odpovídali solidárně.⁸

1.1.1.2. Tutela mulierum

Poručenství nad ženami vycházelo z předpokladu lehkovážnosti ducha, který ženám nedovoloval, aby rozumně a řádně spravovaly své záležitosti a hospodařily se svým majetkem. V římském právu žena vždy podléhala moci muže, zpravidla se nejdříve jednalo otce a později o manžela. V případě, že nepodléhala moci ani jednoho z uvedených, přicházelo na řadu ustanovení poručníka.

Při ustanovení tutora ženy se postupovalo obdobně jako v případě tutora nad nezletilým. Rozlišoval se tedy tutor testamentarius, tutor legitimus a tutor dativus. Oproti poručenství nad nezletilými zde existoval ještě tutor praetorius. Jednalo se o

⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. 2 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 58-59.

⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. 2 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 58.

⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 149-150.

dočasný úřad, kdy tento byl ustanovován pouze v případě, pokud probíhal soudní spor mezi tutorem a jeho poručenkou.

Povinnosti tutora ženy byly méně obsáhlé než povinnosti tutora nezletilého. Poručník ženy disponoval tzv. auctoritatem interponere, neboli spoluúčinkováním, při závažných jednáních, které žena vedla, např. při uzavírání smluv či nastoupení dědictví.

Jako v případě tutely impuberum, i zde mohlo být ženě ustanoveno poručníků více, kdy se spoluporučníci starali o záležitosti ženy společně a odpovídali solidárně.

Postupem času se římská patriarchální rodina rozpadala a spolu s tím rostla i větší společenská a hospodářská nezávislost žen. Význam tutely mulierum upadal a s příchodem poklasického období tato forma poručenství zanikla.⁹

1.1.1.3. Ukončení tutely

Tutela mohla být ukončena z několika nastalých skutečností. Jednalo se přirozeně o smrt na straně poručníka nebo poručenice. Dalším důvodem, zavádajícím předpoklad pro ukončení tutely impuberum, bylo dosažení dospělosti poručenice. V římském právu dosahovali dospělosti dívky ve věku dvanácti let a chlapci ve věku čtrnácti let. U dívek se však při dosažení zletilosti tutela impuberum přeměnila na tutelu mulierum. Rovněž kapitisdeminuce na straně tutora či poručenice zapříčinila ukončení tutely. Typickým příkladem kapitisdeminuce může být provdání dívky, která se současně se sňatkem podrobila moci manžela a tutela zanikla. Poručník mohl být taktéž sesazen z moci úřední.¹⁰

1.1.2. Právo zemské a městské

Právo zemské a městské neznalo, oproti právu římskému, poručenství nad ženami. Poručenství nad ženami zde bylo nahrazeno mocí otcovskou. Tato zásada však měla sloužit spíše k ochraně majetku ženy než k jejímu omezování. Oddělené a neprovdané dcery, stejně jako vdovy mohly, se svým majetkem libovolně disponovat, uzavírat smlouvy, sepisovat testamenty či vystupovat před soudem.¹¹

⁹ KINCL, Jaromír.; URFUS, Valentin.; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 151.

¹⁰ KINCL, Jaromír.; URFUS, Valentin.; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 151.

¹¹ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 152.

Zachováno zůstalo poručenství nad nezletilými. Děti zásadně spadaly pod moc otcovskou, avšak v případě smrti otce se z hlediska zákona mohl jeho jediným legitimním zástupcem stát poručník.

1.1.2.1. Právo zemské

První ucelený přehled právních předpisů týkajících se institutu poručenství v rovině zemského práva vytvořil Viktorin Kornel ze Všehrd. Knihy devatery, jejichž je autorem, věnovaly poručenství šestnáct kapitol od definice institutu až po shrnutí hlavních principů fungování poručenské správy a její kontroly.

Vrcholem vývoje českého a moravského zemského práva bylo Obnovené zřízení zemské z roku 1627, resp. 1628, které upravovalo všechny oblasti práva jako právo ústavní, procesní, majetkové, rodinné, dědické, trestní aj.¹²

1.1.2.1.1. Typologie poručníků

Zemské právo rozlišovalo několik typů poručníků, a to tři základní a dva zvláštní typy. Mezi základní typy byli zařazováni:

- poručník ustanovený otcem deskami, mocným listem či spolkem,
- poručník přirozený (příbuzný),
- poručník daný králem.

Za zvláštní typy poručníků pak byli považováni poručníci volení sirotky samými a poručníci vybíraní z řad sousedů (tento typ však existoval pouze na Moravě).¹³

Nejrozšířenějším typem byl tutor určený otcem deskami. Podmínkou ustanovení bylo, aby rodina vlastnila deskový statek v minimální hodnotě jednoho groše. Nemohl-li či nechtěl-li otec určit poručníka svým potomkům formou zápisu do zemských desk, mohl tak učinit prostřednictvím mocného listu královského. Tento způsob otci umožňoval jmenovat tutora testamentárně.

Pokud otec zemřel, aniž by sirotkům poručníka sám určil, následovalo ustanovení z řad příbuzných. Přesnou posloupnost tohoto nástupnictví zakotvilo až usnesení z roku 1497. V prvé řadě byli povoláváni příbuzní po meči, a to v pořadí

¹² SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 154-155.

¹³ KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém: se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík & Kohout, 1904. s. 24.

shodném s intestátní posloupností. V českém zemském právu však mohl vzdálenější příbuzný dostat přednost před bližším v případě, že bližší příbuzný nezaručil majetek sirotka svým vlastním. Oproti tomu v moravském zemském právu bylo rozhodující stáří uchazečů.

Rozdílný postoj právo zemské vykazovalo v otázce poručnic žen. Starší právní předpisy, např. Knihy devatery, umožňovaly, aby poručníkem byl ustanoven muž i žena. Pozdější předpisy ustanovení ženy jako poručníka připouštěly pouze v případě, pokud sirotci neměli bratra či strýce. Pokud žena byla poručnice, přišla o poručenský post spolu se vstupem do manželství. Moravské zemské právo ženám funkci poručnice neumožňovalo vůbec. Poručníky se však mohli stát mužští příbuzní v ženské linii, nebylo-li jiných.¹⁴

Poslední základní typ poručníka, a to poručník daný králem, přicházel na řadu v případě, že otec žádného tutora nejmenoval a sirotek neměl žádné způsobilé příbuzné. Panovník tohoto poručníka jmenoval do funkce listem.¹⁵ Odlišná situace panovala v moravském zemském právu, kde poručníky jmenované hejtmanem i pokrevní příbuzné předcházeli poručníci spolkem.

Mezi další ojedinělost moravského zemského práva patří poručníci vybírání z řad sousedů. Ti měli být požádáni dříve, než jmenování poručníka spadlo do rukou zemského hejtmana v případě, že se nenalezli příbuzní sirotka.¹⁶

1.1.2.2. Právo městské

Různorodý systém práv jednotlivých měst se na našem území vyvíjel od období středověku. Za základní znak původního práva městského lze tak bezesporu považovat právní partikularismus. Klíčovou roli při unifikaci sehrála kodifikace Práva městská Království českého, jejíž autorem je Pavel Kristián z Koldína. Tento zákoník z roku 1579 lze taktéž označit za vrchol vývoje městského práva. Sjednocení komplikovaného systému městských práv poté trvalo přibližně jedno století. Práva městská Království českého zůstala platná až do vydání Všeobecného

¹⁴ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 159-161.

¹⁵ KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém: se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík & Kohout, 1904. s. 29-30.

¹⁶ KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém: se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík & Kohout, 1904. s. 33-34.

občanského zákoníku. Od 40. let 17. století měla zároveň subsidiární platnost vůči právu zemskému.¹⁷

O institutu poručenství pojednávají Práva městská Království českého v samostatné kapitole, která je rozdělena do třiceti čtyř článků. Rovněž definují tutelu jako „*ochranu, moc a vrchnost nad osobau svobodnau, k opatrování a k obhajování té osoby, kterážby pro mladost a věk svůj dětinský a nedospělý ani sama sebe, ani věci svých opatřiti a ochrániti nemohla, od práva stvrzená a daná*“.¹⁸

1.1.2.2.1. Typologie poručníků

Oproti zemskému právu, jež dospělo k rozdělení poručníků pravděpodobně autochtonním vývojem, městské právo typy poručníků nesporně recipovalo z práva římského. S ohledem na roztržitost městského práva shrnu nejvýznamnější z rozdělení. Práva městská Království českého rozlišovala tři typy poručníků, a to:

- pokrevní po meči (tutores legitimi),
- nařízení kšaftem (tutores testamentarii),
- pověření od práva (dativi per inquisitionem iudicis).

Hlavní rozdíl mezi nimi spočíval v rozsahu kompetencí při manipulaci s majetkem sirotka a dohledu, který nad nimi vykonávala městská rada.

Na prvním místě měli být ustanovováni poručníci po meči. Stanovovala je městská rada na základě pokrevní příbuznosti k pozůstalým sirotkům. Práva městská Království českého umožňovala vybrat poručníka z osob i matčiny linie. Neumožňovala však, aby v případě smrti otce byli sirotci ponecháni vdově a ona sama byla jmenována jejich poručníkem. To naopak připouštělo brněnské právo za podmínky, že vdova zůstala svobodná a o děti a statek se starala řádně.¹⁹

Tutores testamentarii rozlišovalo městské právo podle obsahu funkce, a to na poručníka prostého daného kšaftem a mocného poručníka otcovského. Mocný otcovský poručník byl zvláštním typem, který oproti všem ostatním poručníkům disponoval zvláštními pravomocemi. Hlavní odlišností bylo, že měl takovou moc

¹⁷ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Právní podstata poručnické správy sirotků v raném novověku. In: *Historica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 45.

¹⁸ JIREČEK, Josef. *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od Pavla Kristiána z Koldína*. 5. vyd. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 1876. s. 114.

¹⁹ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 157.

jako vlastní otec sirotků, tudíž nemusel za statek ručit svým vlastním majetkem. Rovněž tak nebyl povinen nikomu, ani sirotkům, skládat z hospodaření se svěřeným majetkem počty. Současně to i znamenalo, že ani městská rada neměla nad těmito poručníky dohlížecí právo.

Poručníci pověření od práva přicházeli na řadu až v případě, kdy nebyl ustanoven žádný z příbuzných sirotka či nebyl tutor určen otcem v testamentu nebo byl-li testament neplatně pořízen.²⁰

1.1.2.3 Práva a povinnosti poručníka v právu zemském a městském

Poručenská správa byla tvořena nejen právy poručníka, ale i souborem povinností, mezi které lze zařadit zejména:

- vyhotovení inventáře,
- povinnost pojistit vlastním majetkem sirotčí jmění,
- péči o sirotka,
- realizaci všech právních úkonů na místo sirotka,
- správu jmění,
- závěrečné vyúčtování.

Postarat se o řádné vyhotovení inventáře bylo povinností veřejné moci. Pozůstalostní inventáře šlechty byly zapisovány do zemských desk, v městském prostředí byly za tímto účelem zakládány samostatné knihy.²¹

Povinnost pojistit vlastním majetkem sirotčí jmění, tzv. uručení, byla jednou z podmínek pro to, aby se poručník mohl ujmout správy majetku sirotka. Výjimku z této povinnosti tvořil mocný otcovský poručník. Za nejčastější formy uručení lze považovat zástavu, rukojemství či ležení.²²

Péče o sirotka byla jednou ze stěžejních povinností poručníka. Zemské i městské právo stanovovalo poručíkovi povinnost starat se o nezletilého a vychovávat ho stejně jako své vlastní dítě. V pravomoci poručníka byla i možnost mimosoudně potrestat dítě za činy, kterých se dopustilo.

²⁰ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 157-161.

²¹ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 169.

²² KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém: se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík & Kohout, 1904. s. 47-48.

Z postu právního zástupce sirotka bylo dále povinností poručníka namísto něj realizovat všechny právní úkony. Jednalo se například o uzavírání smluv, zastupování sirotka před soudem, odpovídání na žaloby, podávání žalob apod.²³

Další, a to nejvýznamnější povinností poručníka, bylo hospodaření se sirotčím majetkem. Dle práva měl být majetek sirotka navyšován. S ohledem na tuto skutečnost měl poručník právo např. vybírat nájemy ze statku, ale i půjčovat sirotčí peníze. V další manipulaci s nemovitým a jiným hodnotným majetkem sirotka byl však již omezen (s výjimkou mocného otcovského poručníka). K takovýmto dispozicím potřeboval poručník svolení úřadu.

Závěrečné vyúčtování, tzv. počet, bylo poslední z povinností poručníka. Výjimku tvořil mocný otcovský poručník, který byl této povinnosti zproštěn.²⁴

1.1.2.4. Dohled nad výkonem poručenství

Králi, jako nejvyššímu poručníkovi, obvykle náležela povinnost dbát o blaho a prosperitu sirotků a dohlížet na to, aby jim poručníci nebo jiné osoby nikterak neuškodili. Ve 14. století tento dohled vykonával nad sirotky panovník osobně či prostřednictvím pověřených osob, kterými byli nejčastěji zemští poprávci.

Přibližně od poloviny 15. století byl výkon panovníkovy moci v tomto směru omezen na pouhých pět výsad. Jednalo se o:

- dání let, kdy mohl panovník sirotka prohlásit plnoletým ve všech ohledech a provždy, nebo mu mohl udělit léta jen za konkrétním účelem a na dobu určitou,
- udělení mocného listu královského k testamentům nebo kšaftům, kterými bylo možno určit poručníka,
- jmenování poručníků v případě, že otec žádného poručníka sám ve své závěti nejmenoval a neexistoval-li žádný z příbuzných, který by se této funkce ujal,
- možnost zasáhnout ze zvláštních důvodů do poručenských záležitostí,

²³ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 175.

²⁴ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Různé formy správy sirotčího majetku v královských městech v období raného novověku. In: *Historica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 21-27.

- povolování spolku se sirotky.²⁵

V městském právu sehrála významnou roli městská rada. Hlavním úkolem městské rady byla kontrola počínání poručníků. O tuto pravomoc se částečně dělila s širšími členy rodiny sirotka. Druhou významnou úlohou byla kontrola nad správou sirotčího majetku. Jak již bylo uvedeno výše, poručník nesměl sirotčí majetek prodat, zastavit či dlouhodobě pronajmout bez vrchního svolení. Třetí oblast, kde měla městská rada svoji důležitou roli, bylo ukončování poručenské správy. Kontrolovala závěrečné vyúčtování a finanční vyrovnání mezi poručníky a sirotky. Kromě každodenních výše uvedených úkonů městská rada zastupovala sirotky navenek, zejména při komunikaci s osobami žijícími v jiném městě nebo panství.²⁶

1.1.2.5. Ukončení poručenství

Poručenství mohlo být ukončeno na základě skutečností, které nastaly jak na straně poručníka, tak i na straně sirotka. V případě okolností na straně sirotka se jednalo pouze o dvě situace, a to nabytí plnoletosti sirotka nebo jeho smrt. U poručníka existovalo okolností, které zavadaly důvod pro ukončení poručenství, celkem šest. Jednalo se o:

- smrt poručníka,
- sesazení a odvolání poručníka na základě rozhodnutí zemského soudu nebo panovníka, v případě, že svoji funkci nezastával dobře,
- zločinné jednání poručníka vůči králi nebo zemi,
- sňatek vdovy (tímto momentem se poručenství sama vzdala),
- nastalou neschopnost poručníka sám řídit své záležitosti,
- vzdání se funkce mocným otcovským poručníkem.²⁷

1.1.3. Všeobecný občanský zákoník

Všeobecný občanský zákoník (dále také jen „ABGB“) se od úpravy institutu poručenství obsaženého v právních předpisech užívaných v Čechách a na Moravě v předchozím období příliš neodchýlil. ABGB institut poručenství spolu s institutem opatrovnictví upravoval v díle prvním O právu osobním, hlavě IV. pod

²⁵ KAPRAS, Jan. *Dohled vrchnoporučenský v starém právu českém*. Nákladem vlastním, 1913. s. 9-12.

²⁶ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 144-148.

²⁷ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. s. 191-192.

názvem O poručení a opatrovnictví. Tyto dva instituty ABGB výslovně rozlišoval. Rozdíl mezi nimi byl v ustanovení § 188 ABGB definován tak, že poručník pečoval o osobu nezletilou a spravoval její jmění, zatímco opatrovník pečoval o záležitosti osob, které je nebyly schopné spravovat z jiného důvodu než pro nezletilost.²⁸

Hlavním důvodem pro ustanovení poručníka tak přetrvala neschopnost dítěte, které se nenacházelo v otcovské péči, samostatně spravovat své záležitosti. V případě, že taková situace nastala, byli příbuzní dítěte či jiné osoby k němu v blízkém poměru povinni tuto skutečnost oznámit příslušnému soudu. Pokud by tak neučinili, mohla jim být uložena přiměřená pokuta. Oznamovací povinnost se rovněž vztahovala na politickou vrchnost a duchovní představené obcí.²⁹

1.1.3.1. Typologie poručníků

Po vzoru práva zemského a městského rozlišoval ABGB poručníky testamentární, zákonné a soudní. V první řadě měli být jmenováni poručníkem ti, kteří byli pro tuto funkci určeni otcem sirotků, tedy tzv. testamentární poručníci. Následně příbuzní sirotka, neboli poručníci zákonní, přičemž prioritně se mělo jednat o děda dítěte, poté o matku dítěte, následně o matku matky dítěte, případně o některého jiného příbuzného z nejbližšího mužského pokolení. Jako poslední možnost byly s ohledem na způsobilost, stav, jmění a bydliště jmenovány soudem osoby, které s nezletilým nebyly nijak krevně spojeny, tzv. poručníci soudní.³⁰

Po novelizacích v ABGB přibyly další dvě formy poručení, a to ústavní a hromadné. Hromadné poručení vykonával orgán veřejné správy nebo sdružení pro ochranu mládeže zejména tehdy, nebyla-li nalezena jiná vhodná osoba způsobilá vykonávat funkci poručníka. Ústavní poručení nastupovalo v situaci, kdy se nezletilý nacházel v donucovací pracovně, polepšovně nebo ústavu, který se zabýval výchovou.³¹

²⁸ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1.* Praha: ASPI Publishing, 1998. s. 921.

²⁹ Ustanovení § 189 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., ve znění účinném od 1. 1. 1812 do 14. 6. 1846.

³⁰ Ustanovení § 196 - § 199 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., ve znění účinném od 1. 1. 1812 do 14. 6. 1846.

³¹ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1.* Praha: ASPI Publishing, 1998. s. 948-953.

1.1.3.2. Práva a povinnosti poručníka

Před jmenováním do funkce poručníka musela každá osoba, kromě matky, děda a babičky, před soudem složit slib, v němž se zavazovala vést nezletilého k počestnosti, respektu a hluboké úctě k Bohu, ctnosti, řádně nezletilého vychovat, zastupovat jej, spravovat jeho jmění, a to v souladu se zákony.³²

Povinnost veřejné moci vyhotovit soupis a odhad jmění nezletilého před předáním do správy poručníka zůstala zachována, a to i v případě, pokud se majetek nezletilého nacházel v cizině. Poručníkovi byl následně vydán ověřený opis soupisu a odhadu. Poručník však podle ABGB nově nemusel při nástupu do funkce pojistit majetek nezletilého svým vlastním.

Všeobecný občanský zákoník částečně oddělil výchovu nezletilého a správu jeho majetku. ABGB zakotvoval, že starost o osobu nezletilého a jeho výchova je svěřena především matce a správa majetku poručníkovi. Povinnost výchovy poručníkovi zůstala zachována v určité míře i nadále, a to zejména v důležitých záležitostech, ve kterých bylo třeba svolení poručenského soudu.³³

Další základní povinností poručníka byla správa majetku nezletilého. ABGB obsahoval úpravu obdobnou v právu zemském a městském. Poručník byl povinen vést správu s péčí řádného a pilného hospodáře a nést při ní rovněž i odpovědnost za své zavinění. S nemovitým majetkem byl poručník oprávněn disponovat pouze se souhlasem poručenského soudu. S majetkem mohl vedle poručníka nakládat i nezletilý, avšak pouze za souhlasu poručníka. Nabývat majetek mohl nezletilý i bez schválení.

Vést o správě majetku účty byl poručník povinen i nadále. Účty předkládal ke kontrole zpravidla jednou ročně poručenskému soudu. Při ukončení poručenství zůstala poručníkovi rovněž povinnost předložit poručenskému soudu závěrečné vyúčtování.³⁴

³² ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1.* Praha: ASPI Publishing, 1998. s. 946.

³³ Ustanovení § 216 - § 226 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., ve znění účinném od 1. 1. 1812 do 14. 6. 1846.

³⁴ Ustanovení § 228 - § 242 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., ve znění účinném od 1. 1. 1812 do 14. 6. 1846.

1.1.3.3. Ukončení poručenství

Všeobecný občanský zákoník výslovně zakotvoval pět způsobů ukončení poručenství, a to:

- smrt,
- pominutí překážky výkonu moci otcovské,
- skutečnou zletilost,
- právně předpokládanou zletilost, nastalou prominutím let,
- úřední nebo vyžádané propuštění poručníka.

V případě smrti poručenství přirozeně zaniklo zcela. Pokud zemřel poručník, byl nezletilému ustanoven jiný poručník v souladu se zákonem.

Překážka otcovské moci mohla dle ustanovení § 176 ABGB nastat, pokud otec pozbyl rozumu, byl prohlášen za marnotratného, odsouzen pro zločin k trestu odnětí svobody na dobu delší jednoho roku či byl více jak jeden rok nepřítomen a nepodal o svém pobytu zprávu. Po pominutí překážky se otec chopil moci zpět a poručenství bylo v důsledku toho ukončeno.

Zletilosti se podle ABGB dosahovalo dvacátým čtvrtým rokem života. Důležitou změnu v právní úpravě můžeme nalézt ve zrovnoprávnění pohlaví, co se nabytí zletilosti týče. Zletilosti bylo za zvláštních podmínek možné nabýt i dříve rozhodnutím poručenského soudu o prominutí let.³⁵

Propustit poručníka z funkce mohl poručenský soud z moci úřední nebo na jeho vlastní žádost. Z moci úřední soud tutora propustil zejména za situace, kdy tutor porušoval zákonem stanovené povinnosti, nebo se stal nezpůsobilým pro výkon funkce. Žádost mohl poručník podat především v případě, pokud nastaly okolnosti osvobozující poručníka od převzetí funkce a rovněž v případě, objevila-li se jiná osoba pro výkon funkce poručníka vhodnější.³⁶

1.1.4. Zákon o právu rodinném a zákon o rodině

Při rekonstrukci občanského práva došlo přijetím zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (dále také jen „ZPR“), k samostatné úpravě rodinného práva.

³⁵ Ustanovení § 249 - § 253 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., ve znění účinném od 1. 1. 1812 do 14. 6. 1846.

³⁶ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1.* Praha: ASPI Publishing, 1998. s. 1036-1043.

Důležitou změnou, kterou ZPR přinesl, bylo zavedení nového termínu – moci rodičovské. Moc rodičovská nahradila dlouho užívanou moc otcovskou. Rodičovská moc náležela oběma rodičům. Obsahovala zejména práva a povinnosti rodičů řídit jednání dětí, zastupovat je a spravovat jejich majetek. Poručník byl nezletilému ustanovován v případě, neměl-li ani jeden z rodičů rodičovskou moc anebo byla-li rodičovská moc obou rodičů v klidu.³⁷

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (dále také jen „ZOR“), institut poručenství upravoval obdobně jako zákon o právu rodinném, avšak s jedním podstatným rozdílem. ZOR pod pojem opatrovnictví smísil dva rozdílné instituty, a to opatrovnictví a poručenství.

ZOR rozlišoval opatrovnictví tzv. ad hoc, které sloužilo k obstarávání jednotlivého případu zastoupení dítěte, a opatrovnictví nad nezletilými s bohatší a trvalejší náplní, kdy opatrovníkovi náleželo nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho záležitosti namísto jeho rodičů.³⁸ Obsah práv a povinností jednotlivých opatrovníků byl rozdílný, avšak stejné označení přineslo do praxe značné komplikace. K opětovnému zavedení termínu poručenství došlo až v roce 1998, kdy byl zákon o rodině novelizován.

Základním předpokladem pro ustanovení poručníka byla dle ZOR skutečnost, že nezletilé dítě nemělo zákonného zástupce. Konkrétně se jednalo o tři případy, a to, že rodiče dítěte zemřeli, rodiče dítěte neměli plnou způsobilost k právním úkonům či byli zbaveni rodičovských práv. Zákon rovněž zakotvoval, kdo může být poručníkem ustanoven. Zejména se mělo jednat o příbuzného dítěte, který svým způsobem života zaručoval, že funkci bude vykonávat ku prospěchu nezletilého. Pokud nebylo možné vybrat osobu z okruhu příbuzných dítěte, soud pověřil funkcí poručníka jiného občana, který splňoval zákonem stanovené podmínky. V praxi se jednalo zpravidla o osobu ze seznamu uchazečů o osvojení nebo pěstounskou péči.³⁹

Soudem ustanovený poručník musel do rukou předsedy senátu složit slib, že bude řádně vykonávat své povinnosti a bude přitom dbát pokynů soudu. Jednalo

³⁷ Ustanovení § 52- § 56 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění účinném do 31. 3. 1964.

³⁸ GLOS, Josef. *Rodinné právo*. 2 vyd. Praha: Orbis, 1970. s. 183-184.

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. s. 99.

se o jediný případ, kdy osoba, která přebírala nezletilé dítě do své péče, musela takový slib složit.⁴⁰

Mezi poručníkem a nezletilým nevznikl ze zákona takový poměr jako mezi rodičem a dítětem, avšak zákon explicitně zakotvoval rozsah práv a povinností tak, že poručník měl právo a povinnost nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

Zánik poručenství mohl nastat trojím způsobem, a to ze zákona, zproštěním nebo odvoláním. Ze zákona poručenství zanikalo v případě dosažení zletilosti, smrti poručenice, osvojení nezletilého, pravomocného rozhodnutí, kterým se rodiči obnovila rodičovská odpovědnost, pravomocného rozhodnutí, kterým se rodiči vrátila plná způsobilost k právním úkonům a smrti poručníka. Ke zproštění poručníka jeho funkce docházelo na jeho návrh rozhodnutím soudu. Zákon vycházel z předpokladu, že nikdo nemůže být k výkonu funkce poručníka nucen, neboť by v tomto případě hrozilo nebezpečí, že zájmy nezletilého nebudou dostatečně chráněny. Odvolán byl soudem ten poručník, který se stal pro výkon funkce nezpůsobilý nebo porušoval své zákonné povinnosti.⁴¹

1.2. Poručenství

Poručenství je právním institutem, prostřednictvím něhož je nezletilému dítěti zajišťována právní ochrana zákonem povolanou nebo soudem jmenovanou osobou poručníka. Jedná se o zprostředkování právní ochrany v případech, kdy rodiče dítěte fakticky či právně neexistují nebo nejsou plně svéprávní, a nejsou proto schopni svému dítěti poskytovat patřičnou a úplnou ochranu práv a zájmů.

Poručenství je institutem prvořadě statusovým, jehož cílem je prostřednictvím osoby poručníka zabezpečit náležitý výkon v zásadě všech práv a povinností, které spadají do rodičovské odpovědnosti.⁴²

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. s. 100.

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 2 vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. s. 342-343.

⁴² FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 1.

Poručník může o nezletilého současně osobně pečovat, a z tohoto důvodu lze za této situace poručenství kvalifikovat rovněž jako právní institut náhradní výchovy.⁴³

1.2.1. Druhy poručenství

Druhy poručenství rozlišujeme dle subjektů, které jsou poručníky, a dle způsobu vzniku poručenství.

Pokud poručník nabyde své právní postavení ze zákona, je nazýván veřejným poručníkem a je jím vždy orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále také jen „OSPOD“). Tímto institutem je řešeno hrozící nebezpečí v době, kdy již nastal důvod ke jmenování poručníka, ale ten však zatím nebyl jmenován či se doposud neujal funkce. Fungování veřejného poručníka tedy nezbavuje soud povinnosti nadále aktivně hledat fyzickou osobu, která by odpovídala všem požadavkům na poručníka kladeným. Veřejné poručenství může zaniknout buďto okamžikem, kdy zanikne poručenství jako takové (tedy přestane existovat situace předpokládaná v ustanovení § 928 odst. 1 NOZ), nebo okamžikem, kdy poručenství nadále trvá, ale funkce se ujme soudem jmenovaný poručník.⁴⁴

Při vzniku funkce jmenováním soudem se jedná vždy o poručníka osobního. Osobním poručníkem může být jak fyzická osoba, tak OSPOD. Fyzická osoba má v zásadě přednost pro jmenování do funkce poručníka. Vyplývá to z předpokladu, že vhodná fyzická osoba bude lépe vykonávat práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti včetně péče o dítě. V případě, že se nepodaří soudu nalézt vhodného člověka, který je způsobilý a současně ochotný funkci osobního poručníka nezletilého dítěte vykonávat, jak je zakotveno v ustanovení § 930 odst. 3. NOZ, jmenuje soud poručníkem OSPOD.⁴⁵

1.2.2. Současná právní úprava

Klíčovým právním předpisem, který institut poručenství upravuje, je zákon č. 89/2012, občanský zákoník (dále také jen „NOZ“). Problematice rodinného práva věnuje NOZ část druhou, která je rozdělena do tří hlav, a to hlavy I. pod názvem

⁴³ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1739.

⁴⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1768.

⁴⁵ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975).* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975. § 929>.

Manželství, hlavy II. pod názvem Příbuzenství a švagrovství a hlavy III. pod názvem Poručenství a jiné formy péče o dítě. Dále je konkrétně poručenství v hlavě III. upraveno v Díle 1., ustanoveních § 928 – § 942.

Od předchozí právní úpravy obsažené v zákoně o rodině se co do obsahu institut poručenství výrazně neliší, je však upraven rozsáhleji a podrobněji. ZOR, ve znění účinném do 31. 12. 2013, upravoval tento institut pouhými pěti paragrafy.

Dalším důležitým právním předpisem pro institut poručenství je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (dále také jen „zákon OSPOD“), upravující právní postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dle tohoto právního předpisu mohou funkci poručníka vykonávat obecní úřady obcí s rozšířenou působností, které vystupují v roli zákonného, tzv. veřejného poručníka či soudem jmenovaného poručníka⁴⁶, o čemž bude podrobněji pojednáno ve třetí kapitole.

Právní úpravy institutu poručenství se rovněž dotýká i zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále také jen „ZZŘS“), jenž je pro tento institut relevantní z hlediska procesního. V hlavě páté upravuje řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, tedy procesní otázky s tímto institutem spojené.

Institutu poručenství se dotýká i zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále také jen „ZMPS“), který upravuje rozhodné právo, pravomoc a příslušnost soudů v záležitostech s mezinárodním prvkem. Količní pravidla pro institut poručenství jsou zakotvena v ustanoveních § 64 – § 66 ZMPS.

1.2.3. Rozdíl mezi poručenstvím a opatrovnictvím dítěte

Oba instituty, poručenství i opatrovnictví, zajišťují patřičnou ochranu práv a zájmů osob, jež nejsou schopny si ji samy zabezpečit. Naproti poručníkovi může být opatrovník ustanoven i zletilé osobě.

Důvody pro ustanovení opatrovníka jsou zakotveny v obecné části NOZ. Jedná se zejména o situace, kdy je to nezbytné k ochraně práv a zájmů osoby nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Může se jednat o osoby nezletilé a plně nespěprávné, zletilé osoby omezené ve svéprávnosti, osoby, u kterých není známo místo jejich pobytu, neznámé osoby, které se účastní konkrétního právního jednání, nebo osoby, které pro svůj nepříznivý zdravotní stav nejsou schopny hájit svá práva.

⁴⁶ Ustanovení § 17 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Právní úprava opatrovnictví nezletilého je definována v druhé části NOZ v ustanoveních § 943 – § 952. Důvody pro jmenování opatrovníka nezletilému zakotvuje ustanovení § 943 NOZ. Jedná se o střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, dále o situaci, kdy zákonný zástupce nehájí zájmy dítěte dostatečně, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu či stanoví-li tak zákon. V případě střetu zájmů dítěte a jiné osoby jde o tzv. kolizního opatrovníka. Dle Ústavního soudu spočívá účel kolizního opatrovnictví zejména v zajištění lepší ochrany práv nezletilého, čímž stát demonstruje svou odpovědnost za blaho dítěte a současně také naplňuje právo dětí a mladistvých na zvláštní ochranu zakotvenou v čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.⁴⁷ Zákonný zástupce nehájí zájmy dítěte tehdy, dochází-li v důsledku jeho nečinnosti k poškození zájmů nezletilého (např. neuplatnění nároku na sociální dávky, nevyřizování školních záležitostí apod.). Tato nečinnost může být způsobena např. neznalostí, ale i lhostejností. V této situaci by měl soud zvážit rovněž i omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti. Domnívám se, že pokud by tímto zákonným zástupcem dítěte, který v důsledku své nečinnosti poškozuje zájmy nezletilého, byl poručník, nebylo by na místě jmenování opatrovníka (vyjma opatrovníka pro správu jmění dítěte), ale odvolání či zproštění poručníka jeho funkce a jmenování poručníka nového. Opatrovník je dále dítěti jmenován v případech, kdy je to třeba i z jiného důvodu. Může se jednat např. o situaci, kdy je zapotřebí jednat v zájmu nezletilého, avšak zákonný zástupce tak učinit nemůže kvůli jeho dlouhodobé nemoci. Jako příklad jmenování opatrovníka nezletilému, stanovuje-li tak zákon, lze uvést ustanovení § 807 odst. 1 NOZ, které zakotvuje jmenování opatrovníka pro účely udělení souhlasu s osvojením jménem dítěte.⁴⁸

Funkce poručníka a opatrovníka nezletilého je nezbytné rozlišovat. Poručník zabezpečuje náležitý výkon v zásadě všech práv a povinností, které spadají do rodičovské odpovědnosti. Opatrovník zajišťuje pouze některé, soudem vymezené části rodičovské odpovědnosti. Takové dítě má alespoň jednoho zákonného zástupce, avšak v konkrétním případě je pro ochranu nezletilého nutné zastoupení další osobou. S ohledem na tuto skutečnost je tak třeba sledovat účel, pro který má být opatrovník jmenován. Další rozdíl je patrný v rozsahu právní

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975. § 943.>

úpravy. Poručenství je upraveno rozsáhleji a podrobněji. NOZ v ustanovení § 944 rovněž určuje, že pokud není stanoveno jinak, použijí se pro institut opatrovnictví v podrobnostech přiměřeně ustanovení o poručenství. O jmenování poručníka i opatrovníka rozhoduje vždy soud.⁴⁹

1.2.4. Rozdíl mezi poručníkem na straně jedné a rodičem a osvojitelem na straně druhé

Poručníkovi náleží v zásadě všechna práva a povinnosti jako rodiči, nikoliv však absolutně všechna. Tato skutečnost je dána tím, že rodičem zkrátka není a není ani osvojitelem, který se rodičem z právního pohledu stává. Pro určení, jaké povinnosti a práva rodičů poručníkovi náleží, je nutné posuzovat vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu, neboť existují různé důvody pro jmenování poručníka.

Poručenství je primárně institutem, jenž zabezpečuje právní ochranu dítěte. Naproti tomu osvojení je umělé vytvoření příbuzenského poměru, vazby analogické přirozenému pokrevnímu poutu. Cílem osvojení je především vytvoření harmonického rodinného prostředí pro dítě, které z nějakého důvodu pozbylo zázemí své přirozené rodiny.⁵⁰ Osvojit lze i zletilou osobu, poručenec může být pouze osoba nezletilá.

Oproti rodičům je poručník podroben větší společenské kontrole, což se projevuje především kontrolou výkonu funkce ze strany soudu, pod jehož stálým dohledem se poručník nachází.

Poručenství je institutem dočasným, který zaniká nejpozději nabytím zletilosti dítěte, kdežto některá práva a povinnosti rodičů trvají po celý život.⁵¹

1.2.5. Rozdíl mezi poručníkem na straně jedné a pěstounem a pečující osobou na straně druhé

Společným cílem institutů pěstounství a svěřeni dítěte do péče jiné osoby (podle ustanovení § 953 NOZ) je především výkon osobní péče o nezletilého člověkem odlišným od rodiče nebo poručníka.

Pěstounská péče je na rozdíl od institutu svěřeni dítěte do péče jiné osoby koncipována jako dlouhodobý institut. Institut svěřeni dítěte do péče jiné osoby je

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2 vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 293.

⁵⁰ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 995-996.

⁵¹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1748.

využíván zejména tam, kde rodiče nezletilého dítěte z nějakého objektivně daného důvodu dočasně nejsou schopni o osobu dítěte pečovat, zpravidla nastane-li nějaká skutečnost, kterou sami nemohli ovlivnit ani svou vůlí odvrátit. Svěření dítěte do péče jiné osoby bývá tak nejčastěji využíváno v rámci rodiny.⁵² Další podstatný rozdíl mezi těmito instituty lze spatřit ve skutečnosti, že v případě svěření dítěte do péče jiné osoby nevzniká pečující osobě nárok na dávky pěstounské péče. Dítě lze do péče jiné osoby svěřit tedy pouze za předpokladu, že zde existuje osoba, které je možné uložit vyživovací povinnost k dítěti v odpovídající výši. Tato osoba následně platí soudem stanovené výživné přímo pečující osobě. Pokud nelze žádné příbuzné osobě uložit vyživovací povinnost, je na místě svěření nezletilého do pěstounské péče.⁵³

Poručník, na rozdíl od výše uvedených, nemusí o nezletilého vždy osobně pečovat. Avšak jmenování poručníka, který o dítě osobně pečovat může, má přednost před pěstounstvím a rovněž i před svěřením dítěte do péče pečující osoby. Zákonodárce preferuje toto řešení, jelikož spojení právní ochrany nezletilého s náhradní rodinnou výchovou je bezpochyby v zájmu dítěte.⁵⁴

⁵² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-3-4]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. § 953.

⁵³ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1892-1893.

⁵⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1748.

2. Vznik poručenství

2.1. Předpoklady vzniku poručenství

Poručenství je institutem, jenž zabezpečuje patřičnou a úplnou ochranu práv a zájmů dítěte v případě, že tuto nejsou schopni poskytnout rodiče nezletilého. Oproti předchozí právní úpravě se NOZ oprostil od taxativního výčtu důvodů pro jmenování osoby poručníka. Předpoklady vzniku poručenství jsou zakotveny v ustanovení § 928 odst. 1 NOZ, který stanovuje, že soud jmenuje nezletilému poručníka, není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Nastane-li situace uvedená v ustanovení § 928 odst. 1 NOZ, vykonává poručenství orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník, a to do té doby, než soud jmenuje dítěti poručníka nebo dokud se poručník neujme funkce. Jedná se tedy o situace, kdy dítě nemá žádného zákonného zástupce. Pokud existuje alespoň jeden z rodičů, který disponuje rodičovskou odpovědností v plném rozsahu, není důvod poručníka jmenovat. Poručník není jmenován ani v případě, byla-li rodičovská odpovědnost u rodičů pouze omezena, nebo byl-li omezen její výkon. V takové situaci je dítěti jmenován opatrovník.⁵⁵

K situaci, kdy rodič nemá rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, dochází tehdy, byl-li rodičovské odpovědnosti rozhodnutím soudu zbaven, a přirozeně také tehdy, pokud zemřel, byl prohlášen za mrtvého, nezvěstného nebo není vůbec znám. Ke zbavení rodičovské odpovědnosti může dojít pouze na základě rozhodnutí soudu za podmínek zakotvených v ustanovení § 871 NOZ. Prvním vymezeným důvodem v ustanovení § 871 odst. 1 NOZ je zneužívání rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu. Zneužívání rodičovské odpovědnosti může spočívat např. v tom, že rodič při zastupování dítěte jedná výhradně ve svůj prospěch, čímž dochází k újmě nezletilého. Druhým vymezeným důvodem je případ, kdy rodič závažným způsobem zanedbává rodičovskou odpovědnost nebo její výkon. Druhý odstavec téhož ustanovení normuje, že soud zvláště posoudí, jestli jsou dány důvody pro zbavení rodičovské odpovědnosti tehdy, spáchal-li rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin. Jako typický příklad lze uvést trestný či opuštění dítěte podle ustanovení § 195 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále také jen „TZ“) či týrání svěřené osoby podle ustanovení § 198 TZ. Dále soud posoudí

⁵⁵ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1754.

důvody pro zbavení rodičovské odpovědnosti tehdy, použil-li rodič své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu, nebo tehdy, spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestného činu, který spáchalo jeho dítě. K těmto případům lze jako příklad uvést trestný čin krádeže podle ustanovení § 205 TZ. Zákonnou dikci „soud zvlášť posoudí“ je třeba chápat tak, že je na uvážení opatrovnického soudu, zda řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti zahájí či nikoliv. Předmětem posouzení bude zejména intenzita závažnosti trestné činnosti rodiče.⁵⁶

O situaci, kdy rodič nevykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, půjde především tehdy, byla-li mu ve smyslu ustanovení § 868 NOZ pozastavena. K tomuto dochází v případě nezletilých rodičů, kteří do doby, než se dítě narodilo, nenabývali svéprávnost v plném rozsahu. Takový rodič rodičovskou odpovědnost má, avšak je mu sistována, tedy pozastavena. Pokud soud učiní závěr, že nezletilý rodič je alespoň v otázce osobní péče o dítě dostatečně vyspělý, poté tato práva a povinnosti, která lze shrnout pod pojem „péče o dítě“, náleží rodiči, a nikoliv poručníkovi.⁵⁷ Pozastavení rodičovské odpovědnosti může dále nastat v případě rodičů zletilých, avšak omezených ve svéprávnosti rozhodnutím opatrovnického soudu. I zde může soud rozhodnout, že se rodiči zachovává výkon práva a povinnosti péče o dítě a právo osobního styku s dítětem, pokud je to vzhledem k dané osobě rodiče možné. Nejčastěji tomu tak bývá v případě, kdy je rodič omezen ve svéprávnosti z čistě majetkového důvodu (např. pro marnotratnost), je ale schopen a zároveň ochoten se věnovat dítěti s veškerou potřebnou péčí.⁵⁸

Soud může o pozastavení rodičovské odpovědnosti rozhodnout i z důvodu závažné okolnosti bránící rodičům v jejím výkonu. Ze zákona nastává pozastavení rodičovské odpovědnosti taktéž po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas rodiči k osvojení dítěte, neboť se ze zákona pozastavuje výkon povinností a práv

⁵⁶ FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 2-3.

⁵⁷ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. § 868.

⁵⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. § 868.

vyplývající z rodičovské odpovědnosti a soud ustanoví poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁵⁹

2.2. Nabytí poručenské funkce ze zákona

V případě, že nastane situace uvedená v ustanovení § 928 odst. 1 NOZ, tedy některý z předpokladů vzniku poručenství, stává se ze zákona poručníkem nezletilého orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se o tzv. veřejného poručníka.

Pro nezletilé dítě je podstatné, aby zde byl v každém okamžiku někdo, kdo by mu mohl poskytnout právní ochranu. Účelem institutu veřejného poručenství je tak předcházení hrozícímu nebezpečí z prodlení. K tomu, aby OSPOD vstoupil do funkce veřejného poručníka a začal vykonávat práva a povinnosti s poručenstvím spojené, není třeba žádného soudního ani jiného rozhodnutí. Povinností OSPODu však bude bezesporu učinit deklaratorní úřední záznam o vzniku tohoto poručenství do správního spisu, který je nezletilému veden. Takto bude jednat hned poté, co zjistí, že nastaly skutečnosti, jež zákon spojuje se vznikem veřejného poručenství. Povinností soudu je však i za fungování veřejného poručníka neprodleně začít s hledáním vhodného člověka, který by mohl poručenství vykonávat.

Veřejné poručenství může zaniknout dvojím způsobem. Prvním z nich je okamžik, kdy zanikne poručenství jako takové, tedy přestane existovat situace předpokládaná v ustanovení § 928 odst. 1 NOZ. Druhým způsobem je situace, kdy poručenství nadále trvá, ale funkce se ujme soudem jmenovaný poručník.⁶⁰

2.3. Jmenování poručníka

Při vzniku funkce jmenováním soudem se jedná vždy o poručníka osobního. Tím může být jak fyzická osoba, tak orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Poručník je nezletilému dítěti jmenován v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, které je upraveno v pátém oddílu hlavy páté ZZŘS. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou zásadně řízeními nespornými, pro které je charakteristická možnost soudu zahájit řízení i bez návrhu. Jde-li o dokazování, uplatňuje se zde zásada vyšetřovací. Za objasnění skutkového stavu, nezbytného k požadovanému rozhodnutí, nese odpovědnost soud.

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2 vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 294.

⁶⁰ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1766-1768.

Místně příslušným soudem je zásadně obecný soud nezletilého dítěte, tedy soud, v jehož obvodu má nezletilý, dle dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Není-li tento soud znám nebo nemůže včas zakročit, náleží právo zakročit soudu, v jehož obvodu se nezletilý právě zdržuje. Zakročující soud je oprávněn provést nejnutnější opatření a zákroky. Současně je povinen činit šetření ke zjištění soudu místně příslušného. Jakmile jej zjistí, věc mu postoupí. V řízení o určení poručníka však nutnost zakročení nepříslušného soudu nebude častá, jelikož dle ustanovení § 929 NOZ v této situaci vykonává funkci poručníka ze zákona orgán sociálně-právní ochrany dětí a nemůže tak dojít k újmě na právech nezletilého.⁶¹

Řízení bývá soudem zahájeno usnesením podle ustanovení § 13 odst. 1, 2 ZZŘS. Soud buďto z vlastní předchozí činnosti ví, že nastal některý zákonem stanovený předpoklad pro jmenování poručníka, nebo je soudu doručen návrh či podnět. Podání může učinit kdokoliv, běžně se jedná o OSPOD nebo fyzickou osobu z okruhu příbuzných dítěte a osob blízkých jeho rodině. Rozdíl mezi návrhem a podnětem spatřujeme zejména v obsahu. O podnět se jedná v případě, kdy oznamovatel zjevně nežadá (dle obsahu soudě), aby byl současně poručníkem jmenován. Oznamovatel dále není účastníkem řízení, kdežto navrhoval ano.

Okruh účastníků řízení vyplývá z ustanovení § 6 odst. 1, 2 ZZŘS. Účastníkem řízení je vždy nezletilý zastoupený kolizním opatrovníkem podle ustanovení § 943 NOZ a osoba, která má být poručníkem jmenována. Žijící rodiče nezletilého jsou účastníky řízení pouze v případě, že nemají svéprávnost v plném rozsahu. Stávající pěstouni nebo jiné fyzické osoby, v jejichž péči se dítě nachází, účastníky řízení bez dalšího nejsou.⁶² V souvislosti s kolizním opatrovníkem je třeba upozornit na ustanovení § 469 odst. 1, 2 ZZŘS, které zakotvuje, že tímto je zpravidla OSPOD, avšak odlišný od toho, na jehož návrh se řízení vede. K této problematice již Evropský soud pro lidská práva ve svém rozhodnutí ze dne 21. 6. 2007, sp. zn. 23499/06, ve věci Havelka a ostatní proti České republice, uvedl, že *„považuje za politováníhodné, že orgán sociálně-právní ochrany, který podal návrh na svěření dětí do ústavní výchovy, byl ustanoven opatrovníkem dotčených*

⁶¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1071.

⁶² JIRSA, Jaromír. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-26]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2/komentar-wkcr-c-292-2013-sb-zakon-o-zvlastnich-rizenich-soudnich-soudcovsky-komentar>. § 466.

nezletilých dětí“⁶³. S ohledem na skutečnost, že je kolizní opatrovník jmenován dítěti ve všech situacích, kdy by při právním jednání zákonného zástupce nezletilého mohlo dojít ke kolizi se zájmy dítěte, nemůže být kolizním opatrovníkem jmenován tentýž OSPOD, který je současně veřejným poručníkem nezletilého, ani tentýž OSPOD, který bude v řízení jmenován poručníkem.

Soud je v řízení povinen prošetřit, zda jsou zde okolnosti, pro které rodiče nemohou vykovávat své povinnosti a práva. Dle ustanovení § 867 odst. 1 NOZ musí soud před rozhodnutím poskytnout nezletilému potřebné informace, aby si mohl vytvořit vlastní názor a tento sdělit, neboť se jedná o záležitost, která se dotýká zájmu nezletilého. U dítěte staršího dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, utvořit si vlastní názor a tento následně sdělit. Názoru nezletilého je soud povinen věnovat řádnou pozornost. Není-li nezletilý dle zjištění soudu schopen informace patřičně přijmout nebo není-li schopen si vytvořit vlastní názor či tento sdělit, soud dle ustanovení § 862 odst. 2 NOZ informuje a vyslechne takovou osobu, která je schopna zájmy nezletilého ochránit. Soud je v řízení dále povinen zjistit názor kolizního opatrovníka dítěte.⁶⁴

Při výběru osoby poručníka soud postupuje podle ustálených pravidel, o kterých bude pojednáno v následující kapitole této diplomové práce. O jmenování poručníka soud vždy rozhoduje rozsudkem. Rozsudek ve věcech péče o nezletilé musí splňovat všechny obecné náležitosti, které jsou stanoveny v ustanovení § 157 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Práva a povinnosti poručníka vyplývají ze zákona, v rozsudku tak postačí výrok o jmenování poručníkem. Soud je však dle ustanovení § 928 odst. 2 NOZ oprávněn vymezit práva a povinnosti poručníka jinak. V tomto případě tak učiní právě v rozsudku o jmenování poručníka. Pokud jmenovaný poručník bude spravovat i jmění nezletilého, je vhodné vymezit rozsah a způsob nakládání s ním.⁶⁵

Řízení o jmenování poručníka může být spojeno s řízením, jehož výsledkem je některý ze zásahů do rodičovské odpovědnosti, který má za následek nutnost jmenování poručníka. V takovém případě bude rozsudek obsahovat dva samostatné výroky, a to jeden ohledně zásahu do rodičovské odpovědnosti a druhý o jmenování

⁶³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2007, sp. zn. 23499/06.

⁶⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1755.

⁶⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1071.

poručníka. Právní moc výroku o jmenování poručníka pak bude záviset na právní moci výroku o zásahu do rodičovské odpovědnosti.⁶⁶

2.4. Důsledky vzniku poručenství

Poručník se ujímá funkce dnem svého jmenování soudem, jak je zakotveno v ustanovení § 933 odst. 2 NOZ. Poručenství vzniká právní mocí rozsudku o jmenování. Tímto okamžikem začíná být poručník z výkonu své funkce odpovědný. Dnem právní moci rozsudku zároveň přechází právo zastupovat nezletilého z dosavadních zákonných zástupců na poručníka.

Poručník po svém jmenování obdrží jmenovací listinu, která obsahuje pověření k výchově a zastupování nezletilého. V listině bude rovněž vymezeno, jaká práva a povinnosti z tohoto pověření vyplývají.

Za situace, kdy je poručníkem jmenována fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje, posuzuje se pro účely zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce a předpisů v oblasti sociálního zabezpečení jako rodič dítěte. Zaměstnankyně tak disponuje právem na mateřskou dovolenou po dobu dvaceti dvou týdnů nebo třiceti jedna týdnů, pokud převzala dvě a více dětí, nejdéle však do jednoho roku dítěte. Po dobu čerpání mateřské dovolené zaměstnankyni náleží peněžitá pomoc v mateřství z dávek nemocenského pojištění. Po ukončení mateřské dovolené má zaměstnankyně právo na rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte nebo rodičovskou dovolenou po dobu dvaceti dvou týdnů v případě převzetí dítěte ve věku od tří do sedmi let a rovněž právo na rodičovský příspěvek poskytovaný z dávek státní sociální podpory. Právo na rodičovský příspěvek vzniká i poručníkovi, který není v pracovním poměru, ale o dítě celodenně, osobně a řádně pečuje.⁶⁷

O souboru práv a povinností, které poručníkovi po ujetí se funkce vznikají, bude podrobněji pojednáno ve čtvrté kapitole této diplomové práce.

2.5. Poručnická rada

Rada související se jmenováním poručníka je zákonodárcem v občanském zákoníku zmíněna pouze na jednom místě, a to v ustanovení § 3022 odst. 2.

⁶⁶ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1756.

⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1074.

Zákonodárce zde pouze poněkud vágně stanovuje, že ustanovení NOZ o opatrovnické radě se použijí i při jmenování poručníka, vznik rady i volba jejích členů se však stanou účinnými, pokud je schválí soud. Zákonodárce zde tak odkazuje na ustanovení § 472 – § 485 NOZ. Současně se vyžaduje, aby takové opatření bylo v souladu se zájmy dítěte. Nezletilému, jenž má jmenovaného poručníka, je tedy možné ustavit radu obdobnou té opatrovnické.

Zákonodárce výslovný název, kterým by se tato rada měla označovat, neuvádí. Odborná literatura v této otázce není jednotná. Králíčková pojednává o poručenské radě⁶⁸, zatímco Bruncko zásadně o poručnické radě. Bruncko tento název odvozuje obdobně, jako je odvozen pojem „opatrovnická rada“ a pojem „opatrovník“. Dále upozorňuje, že pojem „poručenská rada“ je již v literatuře zmiňován a je tak zaměnitelný s Poručenskou radou OSN.⁶⁹ S ohledem na skutečnost, že v ustanovení § 935 odst. 2 NOZ zákonodárce užívá názvu „poručenská funkce“, domnívám se, že lze užít názvy oba. Avšak vzhledem k tomu, že termín „poručenská rada“ je již v literatuře uváděn, přikláním se k užívání názvu „poručnická rada“.

O ustavení poručnické rady může žádat poručenec nebo osoba jemu blízká. Žádost je třeba adresovat poručníkovi, který svolá do třiceti dnů po obdržení této žádosti schůzi osob blízkých poručenec a jeho přátel. Každému ze zúčastněných náleží jeden hlas. Zúčastní-li se schůze alespoň pět osob, může být poručnická rada zvolena. Pokud není schůze svolána včas či se nekoná z jiného důvodu anebo na ní není zvolena poručnická rada, svolá schůzi soud, a to i bez návrhu.⁷⁰

Na rozdíl od opatrovnické rady je třeba, aby vznik poručnické rady i volbu jejích členů schválil soud v řízení vedeném podle ustanovení § 49 ZZŘS. V případě absence soudního schválení není vznik rady ani volba členů účinná.⁷¹

Člen poručnické rady je volen na dobu neurčitou, přičemž ze své funkce může odstoupit. Odstoupení je účinné doručením písemného oznámení poručníkovi a rovněž i soudu. Poručnická rada zasedá alespoň jednou za rok. Na svém zasedání

⁶⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1189.

⁶⁹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1979.

⁷⁰ Ustanovení § 472 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1189.

projednává zprávu poručníka o jeho činnosti v záležitostech poručence, vyjadřuje se k soupisu jmění poručence, k vyúčtování správy jmění i k vyúčtování případné odměny poručníka za správu jmění. Rozhodnutí, která poručník bez souhlasu rady nesmí učinit, zakotvuje ustanovení § 480 NOZ. Poručník bez souhlasu poručnické rady nesmí rozhodnout např. o změně bydliště poručence nebo o zásazích do integrity poručence, nejedná-li se o zákroky bez závažnějších následků.⁷²

Co se však četnosti poručnické rady v praxi týče, domnívám se, že bude takřka výjimečná.

⁷² Ustanovení § 477 - § 480 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

3. Osoba poručníka

V této kapitole nejprve vymezím okruh osob, které mohou funkci poručníka vykonávat, a následně předpoklady, jež musí taková osoba splňovat. Okruh osob, které se mohou stát poručníkem, vymezuje NOZ v několika ustanoveních. Konkrétně v ustanovení § 929, v němž hovoří o orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako o veřejném poručníkovi, a dále v ustanovení § 930 odst. 3, kde stanovuje, že soud neprodleně poté, co nastala situace, kdy je nezbytné dítěti jmenovat poručníka, hledá vhodného člověka, který by funkci poručníka mohl vykonávat, tedy fyzickou osobu. Ustanovení § 930 odst. 3 NOZ dále zakotvuje, že v případě, kdy soud takového člověka nenalezne, jmenuje do funkce poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí.

3.1. Fyzické osoby

Poručníkem by měla být předně jmenována fyzická osoba, která splňuje zákonem stanovené předpoklady. V první řadě musí jít o osobu plně svéprávnou. Plná svéprávnost je nezbytnou podmínkou pro to, aby poručník mohl uskutečňovat všechna právní jednání v souvislosti s osobou poručence. Člověk plnou svéprávnost nabývá zletilostí, tedy dosažením osmnáctého roku života. NOZ však současně připouští možnost stát se plně svéprávným ještě před dovršením osmnácti let, a to přiznáním svéprávnosti soudem nebo uzavřením manželství. Pokud by se měla stát poručníkem osoba nezletilá, avšak plně svéprávná, bude muset od okamžiku nabytí plné svéprávnosti uplynout dostatečně dlouhá doba, kdy si nezletilý obstarává své záležitosti sám, neboť z toho lze posuzovat, jak by obstarával záležitosti poručence.⁷³ Druhým předpokladem, kladeným na osobu poručníka, je takový způsob života, který zaručuje, že je osoba schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Soud vždy musí posuzovat všechny okolnosti ve vztahu ke konkrétnímu případu. Nelze tak např. bez dalšího konstatovat, že osoba zadlužená nemůže být jmenována poručníkem. Ústavní soud v nálezu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. II. ÚS 4054/19, judikoval, že *„pouhý poukaz na existenci dluhů, nezohledňující celkový kontext každého konkrétního případu, není dostatečným podkladem pro závěr, že daná osoba způsobem svého života nezaručuje schopnost řádného výkonu funkce poručníka, a to již proto, že zadlužit se může rovněž člověk, o jehož postojích,*

⁷³ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. § 931.

hodnotách a morální, lidské či osobnostní integritě, a v konečném důsledku tedy i schopnosti řádně zastávat funkci poručníka, nemůže být zásadnějších pochyb“.⁷⁴ Zároveň v předmětném nálezu Ústavní soud upozornil na skutečnost, že zákonná úprava výslovně nevyžaduje ani trestní bezúhonnost potenciálního poručníka.

Při výběru osoby poručníka soud postupuje podle ustálených pravidel. Zákonodárce v ustanovení § 931 odst. 1 NOZ dává soudu závazný návod pro vyhledání vhodné osoby k výkonu funkce. V první řadě má soud jmenovat poručníkem fyzickou osobu, kterou naznačili rodiče. Jedná se o označení osoby, kterou by si rodiče nezletilého přáli za poručníka dítěte v případě, že nastane situace, kdy bude nutné poručníka jmenovat. Zákonodárce předpokládá, že „rozumně uvažující rodiče v situaci, kdy si jsou vědomi ohrožení svého bytí, popř. své způsobilosti nést rodičovské povinnosti a práva budou jednat rozumně, budou sami uvažovat o tom, kdo by na jejich místě mohl o dítě – především právně – pečovat způsobem, který by dítě co nejlépe zajistil“.⁷⁵ Forma takového naznačení vhodné osoby není stanovena. Může být realizována písemně, např. v závěti, nebo ústně, či dokonce konkludentně. Osoba pozitivně vymezená rodiči má přednostní právo být jmenována pouze v případě, není-li to v rozporu se zájmy dítěte.

Rodiče mohou osobu poručníka vymežit taktéž negativně. Může se jednat např. o osoby, kterým rodiče z určitých důvodů nedůvěřují, nebo o osoby, které sdílejí odlišné hodnoty, způsob života nebo odlišné náboženské vyznání.⁷⁶

Nebyl-li rodiči doporučen nikdo, má se jednat o osobu z okruhu příbuzných dítěte nebo osob blízkých jeho rodině, popřípadě o jinou vhodnou osobu. Mezi osoby příbuzné dítěti nebudou spadat například jen prarodiče, ale i osoby příbuzensky vzdálenější. Kdo je považován za osobu blízkou rodině, lze dle Frinty dovodit z ustanovení § 22 NOZ, které zakotvuje definici osoby blízké.⁷⁷ Za první skupinu osob blízkých považujeme příbuzné v řadě přímé, manžela, partnera a sourozence. Tyto osoby jsou v postavení osob blízkých vždy ex lege. Druhou skupinou osob blízkých jsou osoby v poměru rodinném nebo obdobném za

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. II. ÚS 4054/19.

⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., novému občanskému zákoníku ze dne 3. 2. 2012. § 931.

⁷⁶ FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 6.

⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-5]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. § 931.

předpokladu, pokud újmu, kterou by utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítuje za újmu vlastní. Vztah mezi těmito osobami tedy nemůže být čistě formální, musí vykazovat i tuto hodnotu. Třetí skupinou osob blízkých jsou osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí. Švagrovství je dle ustanovení § 774 NOZ právní poměr mezi manželem a příbuznými druhého manžela. U této skupiny osob blízkých zákonodárce zakotvil vyvratitelnou domněnku. Lze tedy prokázat opak, totiž že osoby v konkrétním případě osobami blízkými nejsou. Tento důkaz bude prováděn za pomoci kritéria pocítování újmy způsobené druhé osobě.⁷⁸ V případě jiných vhodných osob se bude jednat např. o přátele rodiny. Podstatný vždy bude citový vztah mezi nezletilým a potenciálním poručníkem. Soud, i v případě výběru poručníka z výše uvedených okruhů osob, musí vždy zhodnotit, zda jeho jmenování není v rozporu se zájmy nezletilého.

Zároveň jmenovaný poručník musí se svým jmenováním do funkce souhlasit, neboť není povinen se funkce ujmout. Funkce poručníka je dobrovolná a nikdo nemůže být nucen k jejímu převzetí. Jedná se o záruku, že poručník bude svoji funkci vykonávat řádně a ve prospěch nezletilého.⁷⁹

3.1.1. Pluralita poručníků

Soud může fyzické osoby jmenovat poručníky společně. Více než dvě osoby jmenovat nelze. Na rozdíl od předchozí právní úpravy, obsažené v ZOR, se již nemusí jednat výhradně o manžele, zpravidla jimi však budou. S ohledem na skutečnost, že poručník má v zásadě všechna práva a povinnosti jako rodič, je vhodné, aby s manželem, popřípadě druhem, vykonávali poručenskou funkci společně.

Z dikce zákona vyplývá, že pokud soud jmenuje společnými poručníky dvě osoby, které nebudou manžely, bude se jednat spíše o výjimku. Půjde zejména o situace nesezdaného soužití. Může se však jednat i o situace, kdy budou jmenování poručníky dva příbuzní dítěte, a to bez ohledu na to, zda spolu žijí. Při jmenování dvou osob do funkce poručníků, které žijí ve společné domácnosti, musí soud vzít v úvahu stabilitu jejich soužití a posoudit, zda je toto řešení v zájmu dítěte. Za problematické považuje Bruncko řešení, pokud by měly být jmenovány poručníky

⁷⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-5]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-i-1-654>. § 22.

⁷⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1080.

osoby stejného pohlaví v trvalém soužití. Dle jeho názoru toto současná právní úprava neumožňuje, neboť už jmenování dvou osob, které nejsou manžely, by mělo být výjimkou a tato výjimka by měla být aplikována v co nejmenší míře. Za takové nejmenší prolomení výjimky považuje připuštění toho, že muž a žena nemusí žít v zákonném svazku. Dále se domnívá, že ve společnosti nepanuje jednoznačná shoda názoru.⁸⁰ S pohledem Bruncka se neztotožňuji. Dle mého názoru i pro tuto situaci zákonodárce výjimku zakotvil. Nespátřuji jediný důvod, proč by např. soud nemohl jmenovat poručníkem strýce dítěte, pokud by tento žil s partnerem stejného pohlaví. Stěžejním zde je dle mého názoru citový vztah mezi dítětem a potenciálním poručníkem či poručíky.

V případě, že soud jmenuje nezletilému dva poručníky, má každý z nich k poručenci přímá práva vyplývající z jejich poručenské funkce. Účelem této úpravy je tak zejména zajištění rovného postavení obou osob vůči poručenci, což má význam především tehdy, pokud tito o nezletilého osobně pečují.⁸¹

Dva poručníci vykonávají práva a povinnosti k poručenci ve vzájemné shodě. Tuto skutečnost zakotvuje ustanovení § 876 odst. 1 NOZ, které je třeba na společné poručníky aplikovat. Hrozí-li při rozhodování o záležitosti nezletilého nebezpečí z prodlení, může jeden z poručníků rozhodnout nebo dát přivolení sám, je však povinen neprodleně sdělit stav věci druhému poručníkovi. Pro případ vzájemné neshody dvou poručníků ohledně výkonu práv a povinností k dítěti se užije ustanovení § 877 odst. 1 NOZ. Při sporu dvou poručníků týkajícím se významné záležitosti rozhodne soud na návrh jednoho z nich.⁸² Dle důvodové zprávy se za tzv. významnou záležitost bude považovat např. odstranění části těla, která se neobnovuje, ale jen nahrazuje, závažnější kosmetické zákroky, volba vzdělání dítěte nebo výběr pracovního uplatnění. Otázku významnosti projednávané záležitosti však posoudí soud sám. V řízení před soudem je nutné prokázat skutečnost, že nedošlo ke shodě, např. e-mailovou komunikací. Obvykle

⁸⁰ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1783.

⁸¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1082.

⁸² MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1783.

v těchto případech soud nařídí účastníkům řízení setkání s mediátorem. Rozhodnutí soudu je považováno až za krajní řešení.⁸³

3.2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

3.2.1. Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je v českém právním řádu upravena zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. V širším pojetí lze sociálně-právní ochranu dětí vymezit jako specifickou a v podstatě okrajovou formu zabezpečení rodin s dětmi, která je poskytována zejména v podobě vyhledávací, poradenské a výchovné činnosti, ale i některých dávek a služeb sociální péče. V užším pojetí lze pojem sociálně-právní ochrany dětí chápat jako činnosti demonstrativně vymezené v ustanovení § 1 odst. 2 zákona OSPOD. Jedná se tedy zejména o ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, o působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.⁸⁴

3.2.2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako poručník

Poručníka, kterým je orgán sociálně-právní ochrany dětí, vykonávají obecní úřady obcí s rozšířenou působností. OSPOD může roli poručníka vykonávat ve dvou případech, a to jako poručník veřejný a poručník osobní.

Veřejným poručníkem se OSPOD stává tehdy, pokud svoji funkci poručníka nabyde ze zákona. Jedná se o situace, kdy nastane některý z důvodů, pro které je třeba dítěti jmenovat poručníka, avšak dítěti doposud žádný poručník jmenován nebyl či se tento zatím funkce neujal. Veřejné poručenství je koncipováno jako dočasné řešení nastalé situace. Institut veřejného poručníka byl zaveden z důvodu hrozícího nebezpečí z prodlení, neboť v každém okamžiku musí být zajištěna řádná ochrana zájmů dítěte. Povinností soudu je však (i za fungování veřejného poručníka) neprodleně začít s hledáním fyzické osoby, která by odpovídala všem požadavkům na osobu poručníka kladeným.

⁸³ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Rozhodování soudu o nesouladu rodičů v podstatné záležitosti nezletilého a vyživovací povinnost k dětem. *Právo a rodina*. 2019, 1, s. 19-22.

⁸⁴ MACELA, Miroslav; HOVORKA, Daniel; KRÍSTEK, Adam a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 9.

Rozdílné názory panují v otázce, zda může OSPOD, jakožto veřejný poručník, jednat za dítě bez jakéhokoliv omezení, nebo zda s ohledem na způsob vzniku funkce některá omezení existují. Dle Eliáše veřejný poručník činí plnohodnotná právní jednání a nejedná se o jakéhosi předběžného poručníka s omezenými právy a povinnostmi.⁸⁵ Dle Westphalové má veřejný poručník všechny povinnosti a práva, jaké by měl poručník jmenovaný rozsudkem. Vychází zde ze skutečnosti, že dřívější právní úprava, obsažená v ZOR, hovořila v souvislosti s veřejným poručníkem o výkonu pouze neodkladných úkonů v zájmu dítěte. Současná právní úprava nerozlišuje, zda je právní jednání neodkladné či nikoliv, rozhodující je zde časové hledisko, a to, že OSPOD vykonává poručenství jako veřejný poručník do doby, kdy soud jmenuje dítěti poručníka nebo dokud se poručník neujme funkce. Jelikož může poručník zásadně jednat pouze v běžných záležitostech a pro významná rozhodnutí potřebuje souhlas soudu, bude i pro zákonného poručníka platit, že k právnímu jednání, k němuž potřebný souhlas soudu absentuje, se nepřihlíží.⁸⁶ Obdobný pohled zastávají i Křístek a Zárasová, dle kterých je obsah poručenství vzniklého na základě jmenování soudem totožný s obsahem poručenství založeného jako překlenovací dočasné zákonné zastoupení podle ustanovení § 929 NOZ.⁸⁷ Bruncko se vzhledem k tomu, že se jedná o dočasný institut, a rovněž vzhledem k tomu, že OSPOD jako veřejný poručník nebyl jmenován soudem v rámci soudního řízení, přiklání k názoru, že by se měl veřejný poručník zdržet všech jednání, která nejsou nezbytně nutná pro ochranu dítěte. Všechna ostatní jednání by měl vykonávat pouze poručník, který byl jmenován soudem, neboť pouze soud může komplexně vyhodnotit, zda osoba splňuje náročná kritéria pro výkon této funkce.⁸⁸ V této otázce se ztotožňuji s pohledem Westphalové. Domnívám se, že pokud by zákonodárce neměl v úmyslu, aby veřejný poručník disponoval stejnými povinnostmi a právy, jaké má poručník jmenovaný soudem, neučinil by toliko podstatnou změnu v právní úpravě. Shodná změna v legislativě nastala pouze v NOZ, ale rovněž i v zákoně OSPOD

⁸⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. s. 403.

⁸⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1076.

⁸⁷ MACELA, Miroslav; HOVORKA, Daniel; KRÍSTEK, Adam a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 278.

⁸⁸ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1767-1768.

v ustanovení § 17, kdy současná právní úprava již nehovoří o neodkladných úkonech v zájmu dítěte.

O důležitosti OSPODu, jakožto veřejného poručníka, a o hrozícím nebezpečí z prodlení svědčí např. článek JUDr. Věry Novotné, v němž uvádí kazuistiku s touto problematikou spojené. Za důležitý považuji uvést v článku zmiňovaný příklad matky dvou dětí ve věku tří let a jednoho roku. Matka byla počátkem ledna 2016 omezena ve svéprávnosti tak, že nebyla schopna právních jednání s výjimkou právního jednání v běžných záležitostech každodenního života a majetkoprávních dispozic s finanční částkou do výše 100 Kč týdně. Současně byla omezena v rodičovské odpovědnosti ve vztahu ke svým dětem. Matka nebyla schopna učinit prohlášení v řízení o určení otcovství ani udělit souhlas s eventuálním osvojením svých dětí. I přes skutečnost, že k jejímu omezení ve svéprávnosti a omezení ve vztahu k rodičovské odpovědnosti došlo na základě rozhodnutí soudu již počátkem ledna 2016, řízení o jmenování poručníka bylo usnesením zahájeno až dne 1. 6. 2016. OSPOD v pozici veřejného poručníka rovněž musel požádat soud o schválení rozhodnutí o udělení informovaného souhlasu s operací tříletého dítěte, které bylo zapotřebí.⁸⁹

OSPOD je veřejným poručníkem dočasně, pouze do chvíle, kdy se poručník jmenovaný soudem ujme své funkce, nebo do doby, kdy pomine důvod pro vznik poručenství.

V případě, že soud nebude při hledání vhodné fyzické osoby, která se svým jmenováním do funkce souhlasí, úspěšný, jmenuje dítěti jako osobního poručníka OSPOD. Nevylučuje to však možnost, že soud bude v hledání vhodné fyzické osoby pokračovat i nadále. Pro OSPOD, jakožto osobního poručníka, se používá termín tzv. hromadný poručník. Pojmu „hromadný poručník“ je třeba rozumět v tom smyslu, že obecní úřady obcí s rozšířenou působností budou zpravidla poručníky většího počtu nezletilých, jejichž bydliště se nachází v místní působnosti těchto správních úřadů.⁹⁰

⁸⁹ NOVOTNÁ, Věra. Poručenství – nelehká úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2017, 4, s. 1-5.

⁹⁰ FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 5.

4. Obsah funkce poručníka

Poručník dnem svého jmenování do funkce nabývá vůči dítěti v zásadě všech povinností a práv, které náležejí rodičům a které spadají do rodičovské odpovědnosti, s výjimkou vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost nadále zůstává zachována rodičům, eventuálně vzdálenějším příbuzným.

„Poručník není nositelem rodičovské odpovědnosti, je toliko jejím vykonavatelem, a proto mu náleží méně práv a současně svědčí i jiné povinnosti, než by náležely a svědčily samotným rodičům dítěte.“⁹¹

4.1. Povinnosti a práva poručníka

4.1.1. Zastupování dítěte

Poručník je v první řadě tím, kdo zajišťuje náhradní právní ochranu dítěte, spravuje jeho právní záležitosti a je jeho zákonným zástupcem. Zastoupení, jakožto právní institut, je zvláštní vztah dvou osob (zástupce a zastoupeného), v důsledku něhož je zástupci umožněno jednat na účet zastoupeného. V případě poručenství se jedná o zastoupení přímé, jelikož práva a povinnosti při jednání poručníka vznikají přímo zastoupenému dítěti. Současně se jedná o zastoupení zákonné.⁹²

Znění důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., novému občanskému zákoníku, uvádí, že speciální právní úprava poručenství se svěřuje do druhé části NOZ, avšak i tato vychází co do základů ze základní úpravy obsažené v ustanoveních § 457 – § 464 NOZ. Dle ustanovení § 457 NOZ je zákonný zástupce povinen při zastupování nezletilého sledovat ochranu jeho zájmů a naplňovat jeho práva. Zákonné zastoupení ve smyslu ustanovení § 457 NOZ je koncipováno jako ochrana všech soukromoprávních zájmů nezletilého, není tedy vyhrazeno pouze na záležitosti týkající se majetku a hmotných potřeb. Jednání poručníka, které by bylo v rozporu se zájmy poručenice, je právně neúčinné, jednalo by se o tzv. zdánlivé právní jednání.⁹³

Významné je v tomto ohledu ustanovení § 934 odst. 1 NOZ, které zakotvuje, že ke každému rozhodnutí poručníka, jež se netýká běžné záležitosti dítěte, je třeba

⁹¹ FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 8.

⁹² MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1740.

⁹³ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-6]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-i-1-654>. § 457.

souhlasu soudu. Záležitosti mohou být osobní i majetkové povahy. K rozlišení skutečnosti, zda se jedná o běžné záležitosti či nikoliv, lze použít ustanovení § 877 odst. 2 NOZ, které obsahuje demonstrativní výčet, co se za významnou záležitost považuje. Jedná se zejména o nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volbu vzdělání nebo pracovní uplatnění dítěte.⁹⁴ V případě rozhodování v nikoli běžné záležitosti dítěte majetkové povahy je třeba dále upozornit na ustanovení § 898 odst. 1, odst. 2 NOZ, které obsahuje výčet situací, v nichž i samotní rodiče dítěte potřebují k právnímu jednání přivolení soudu. Ustanovení § 898 odst. 1 NOZ stanovuje, že k právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění nezletilého nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty. Ustanovení § 898 odst. 2 NOZ obsahuje výčet nejzávažnějších právních jednání, ke kterým souhlas soudu zákonodárce vyžaduje vždy bez ohledu na jejich běžnost. Jako příklad z výčtu lze uvést právní jednání, kterým dítě nabývá, zcizuje nebo zatěžuje nemovitou věc nebo podíl na ní. Obdobně v těchto situacích bude potřebovat přivolení soudu i poručník.

O udělení souhlasu k rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti soud rozhoduje v opatrovnickém řízení podle ustanovení § 466 ZZŘS. Účastníky řízení jsou poručník a poručenec. V průběhu opatrovnického řízení je soud vázán vyšetřovací zásadou. K projednání věci se nařizuje jednání. Ve věci soud rozhoduje rozsudkem.⁹⁵

Nezbytnost souhlasu soudu k významným rozhodnutím poručníka je důležitá zejména ve vztahu k rodičům dítěte. V případě absence souhlasu soudu u významných záležitostech, se k právnímu jednání učiněném poručníkem nepřihlíží.⁹⁶

Sporná je v odborné literatuře otázka ohledně povinností a práv statusové povahy. Ustanovení § 928 odst. 2 NOZ v první větě stanovuje, že poručník má zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, s výjimkou povinnosti vyživovací. Zákonodárce zde zřejmě míní nejen práva a povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, ale rovněž i ta práva a povinnosti rodičů, která nejsou součástí

⁹⁴ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-5]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. § 934.

⁹⁵ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 981.

⁹⁶ Ustanovení § 934 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

rodičovské odpovědnosti. Obecně lze mezi taková práva zařadit právo určit dítěti jméno a příjmení, právo učinit prohlášení rodičů o určení otcovství, právo popřít rodičovství, právo být zapsán jako rodič v matričním zápisu, právo dát souhlas s osvojením dítěte, ale i množství práv ve veřejnoprávní oblasti. Jde o práva, která náleží rodiči bez ohledu na to, zda je či není nositelem rodičovské odpovědnosti, jedná se o tzv. statusová práva. Dle názoru Bruncka poručník může statusová práva a povinnosti vykonávat, neboť pokud by zákonodárce toto neměl v úmyslu, ustanovení § 928 by hovořilo pouze o tom, že poručník má práva a povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Tuto skutečnost dále dovozuje ze změny právní úpravy. Předchozí právní úprava, obsažená v ZOR, v ustanovení § 78 stanovovala, že poručník „*bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů*“, což v podstatě korespondovalo s vymezením práv a povinností náležících do rodičovské odpovědnosti. Dle Bruncka se tak jedná o úmyslný posun práv a povinností poručníka oproti předchozí právní úpravě.⁹⁷ Tento závěr však není přijímán jednoznačně. Frinta usuzuje z důvodů pro jmenování poručníka, že se jedná pouze o překážky v nositelství či výkonu rodičovské odpovědnosti, a proto by měl poručník vykonávat pouze povinnosti a práva z ní plynoucí. Dovozuje tak, že poručník práva a povinnosti statusové povahy nemá.⁹⁸ Dle mého názoru je nutné tuto otázku posuzovat vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu, neboť existují různé důvody pro jmenování poručníka a práva a povinnosti poručníka nejsou ve všech situacích shodné. Naprosto odlišná tak bude např. situace, kdy jsou rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti, avšak práva spojená s osobou a osobností dítěte, zakotvená v ustanovení § 856 NOZ, jim zůstávají, a dále situace, kdy rodiče dítěte zemřeli. Ztotožňuji se tak s názorem Westphalové, že tuto problematiku lze považovat za složitější, nikoliv jednoznačnou, a práva a povinnosti poručníka nebudou v každé situaci totožná.⁹⁹

S ohledem na skutečnost, že poručník má v zásadě všechny povinnosti a práva jako rodič, aplikují se při jeho právním jednání i ta ustanovení, která se dotýkají práv dítěte na participaci při rozhodování o záležitostech, jež se jej týkají. Klíčové je zde ustanovení § 875 odst. 2 NOZ, dle kterého je poručník povinen před

⁹⁷ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1757-1758.

⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1072.

⁹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1072.

každým rozhodnutím, dotýkajícím se zájmu nezletilého, sdělit dítěti náležité informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento poručníkovi sdělit. Názoru nezletilého je poručník povinen věnovat nezbytnou pozornost. Předmětné ustanovení se neužije, pokud dítě není schopno informace patřičně přijmout, utvořit si vlastní názor či tento sdělit. Tato konzultační povinnost je zakotvena především z toho důvodu, aby poručník nejednal pouze s ohledem na obecný zájem dítěte, ale aby mohl reflektovat i názory a stanoviska dítěte a současně tak naplnil zájem nezletilého co nejlépe.¹⁰⁰

4.1.2. Osobní péče o dítě

Poručník o nezletilé dítě může osobně pečovat, avšak nemusí tomu tak být v každém případě. Z tohoto důvodu poručenství za situace, kdy dítě není v osobní péči poručníka, nepatří mezi formy náhradní péče o dítě, neboť jeho primární podstatou je zákonné zastoupení nezletilého. Pokud je však poručníkem fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje, lze poručenství do institutů náhradní rodinné péče zařadit.¹⁰¹

V případě, že je poručníkem člověk, který o dítě osobně pečuje tak, jako by mu dítě bylo svěřeno trvale do péče, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi¹⁰², o čemž bude podrobněji pojednáno níže.

4.1.3. Právo poručníka vychovávat dítě a povinnost ochrany dítěte

Poručníkovi náleží práva a povinnosti související s výchovou a ochranou dítěte. Poručník má rozhodující roli ve výchově dítěte a dítě je tak povinno jej dbát. Poručník rovněž disponuje i výchovnými opatřeními. Těmi lze rozumět jakékoliv opatření, které je způsobilé dosáhnout ochrany morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Současně musí splňovat požadavky zakotvené v ustanovení § 884 odst. 2 NOZ, a to, že je lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte. Pouze takovýmto opatřením, splňujícím výše uvedené, je dítě povinno se podřídit.¹⁰³ Péče a dohled nad dítětem poručníkovi náleží pouze v případě, že je mu dítě do péče svěřeno. Poručník na rozdíl od rodičů

¹⁰⁰ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1760-1761.

¹⁰¹ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě.* Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 101.

¹⁰² Ustanovení § 939 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁰³ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1313-1314.

nemusí o dítě nutně osobně pečovat. Péči o dítě, jeho ochranu a výkon výchovy tak může svěřit jiné osobě.¹⁰⁴

4.1.4. Povinnost podávat zprávy o osobě dítěte a jeho vývoji

Poručník je dle ustanovení § 934 odst. 2 NOZ povinen podávat soudu pravidelně zprávy o osobě dítěte a jeho vývoji, a to alespoň jednou ročně. Soud může určit i kratší interval pro podávání těchto zpráv. Povinnost podávat zprávy v tomto rozsahu rodičům ani jiným osobám odpovědným za osobu dítěte naříditi nelze. Povinnost předkládat zprávy má poručník bez ohledu na to, zda o dítě osobně pečuje či nikoliv.

Zpráva o osobě dítěte a jeho vývoji bude zahrnovat zejména informace o pobytu dítěte, o směru a výsledcích jeho vzdělávání, o zdravotním stavu a psychickém vývoji, o nástupu do zaměstnání, o rozvoji dovedností a schopností, o případném vztahu a kontaktu s jeho rodiči, eventuálně o tom, zda dítě má výchovné problémy a jak tyto budou řešeny. Poručník zde může uvést rovněž i jiné informace, které považuje za důležité (např. náboženské aktivity poručenice).

Účelem podávání těchto zpráv je, aby si soud mohl vytvořit obraz o vývoji dítěte a současně řádně dozoroval výkon funkce poručníka.¹⁰⁵

4.1.5. Správa jmění dítěte

4.1.5.1. Povinnost soupisu jmění

Ustanovení § 933 odst. 3 NOZ stanovuje poručníkovi povinnost do devadesáti dnů po svém jmenování předložit soudu soupis jmění poručenice. V odůvodněných případech může být tato lhůta soudem prodloužena nejdéle o šedesát dnů. Tato povinnost reflektuje zvýšený zájem na ochraně majetkových zájmů dítěte, a proto této povinnosti nemůže být poručník zproštěn. Soupis jmění představuje důležitý úkon, jehož účelem je zejména přesné a jednoznačné stanovení rozsahu majetku, který dítě má ke dni vzniku poručenství. Soupis jmění se stává základem pro pozdější účty ze správy jmění poručenice. Zároveň se jedná o písemné zajištění (důkaz) celého jmění dítěte v době, kdy poručník nastoupil do funkce.

¹⁰⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1762.

¹⁰⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1086.

Soupis jmění nemusí provést poručník osobně. Jeho sestavením může pověřit jinou osobu v odůvodněných případech, např. pokud je jmění velkého rozsahu, přičemž náklady na sepsání půjdou k tíži poručenec.

Soupis jmění musí být sestaven přesným a přehledným způsobem a musí obsahovat aktiva i pasiva. Individuálně určené věci musí být označeny tak, aby nemohlo dojít k jejich záměně. V soupisu musí být uvedeny jak věci, které jsou ke dni vzniku poručenství v držbě poručenec, tak i věci, které jsou vlastnictvím poručenec, avšak jsou v držbě třetích osob. V případě, že poručenec nemá žádné jmění, mělo by toto být uvedeno ve zprávě poručníka. Pokud bude mít soud pochybnosti o pravdivosti či obsahu předloženého soupisu, přezkoumá jej.¹⁰⁶

Do každého spisu nezletilého soud zakládá přehled o majetkových poměrech účastníků. V přehledu soud eviduje odděleně jmění podle skupin s nadpisem např. nemovitě věci, pohledávky apod.¹⁰⁷

4.1.5.2. Správa jmění

Poručník správu jmění dítěte nemusí nutně vykonávat. Ustanovení § 941 odst. 1 NOZ poručníkovi umožňuje, aby soudu navrhl jmenování opatrovníka pro správu jmění. Jedná se zejména o případy, kdy je jmění rozsáhlé hodnoty. Takový návrh však nemůže podat každý poručník, ale pouze ten, který o dítě osobně pečuje. Součástí návrhu je soupis jmění nezletilého, pořízený ke dni podání návrhu. Není však vyloučeno, aby soud zahájil takové řízení i bez návrhu z úřední povinnosti, pokud se dozví, že je vhodné opatrovníka jmenovat.

Ze zákona vyplývá, že orgán sociálně-právní ochrany dětí návrh na jmenování opatrovníka jmění podat nemůže, neboť o dítě osobně nepečuje. Orgány sociálně-právní ochrany dětí buďto spravují jmění nezletilých samy, nebo uzavírají dohody o zastoupení. V praxi mají většinou již dopředu uzavřené dohody s advokátními kancelářemi.¹⁰⁸

Možnost jmenování opatrovníka pro správu jmění dítěte byla zákonodárcem zakotvena zejména pro řešení situací, kdy poručník naprostou většinu svých povinností zvládá, především osobní péči o nezletilého, avšak nezvládá dílčí

¹⁰⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1084.

¹⁰⁷ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 981.

¹⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1092-1093.

povinnost, kterou je právě správa jmění. Není tak nutné odvolání poručníka z funkce.

V případě, že opatrovník bude jmenován, je soud povinen v rozhodnutí vymezit vzájemná práva a povinnosti opatrovníka a poručníka. Zamezí se tak kolizím při zastupování a při správě jmění. Soud zpravidla určí, jakým způsobem má opatrovník s jednotlivými částmi jmění nakládat, případně jaké nakládání se poručníkovi zakazuje. Poručníkovi by mělo být umožněno řešit majetkové záležitosti nízké hodnoty, neboť péče o dítě často obnáší i nutnost hospodaření s nízkými částkami.¹⁰⁹

Pokud poručník jmění dítěte spravuje, je povinen tak činit s péčí řádného hospodáře. V případě poručníka chápeme péči řádného hospodáře zejména tak, že o jmění pečuje takovým způsobem, aby nedocházelo k jeho znehodnocování a zkracování, dbá o potřebnou údržbu a opravy majetku, zajišťuje a zabezpečuje majetek proti odcizení, zničení či poškození. Poručník při správě jmění majetku nesmí podstupovat nepřiměřená rizika. Dovolena jsou pouze ta rizika, která nedosahují intenzity nepřiměřenosti, avšak nesmí být samoúčelná. Musí tedy sledovat snahu a o naplnění účelu institutu. Majetek nezletilého se především nesmí nikdy stát předmětem spekulace.

Při správě jmění poručníkovi náleží běžná správa takového jmění. Za běžnou správu lze považovat obvyklá právní jednání, která se týkají především každodenního života poručenice. Jak již bylo uvedeno výše, pokud význam spravované záležitosti převyšuje běžnou úroveň, je zapotřebí přivolení soudu.

Poručník je povinen spravovat majetek přehledným způsobem. Správu majetku poručenice musí oddělit od správy majetku vlastního. Poručník není nikdy oprávněn uložit peněžní prostředky dítěte na svůj privátní bankovní účet.

Zisk vzniklý užitím majetku dítěte nabývá dítě. Výnosy z majetku nezletilého, které poručník neužije k jeho řádné správě, slouží nejprve k výživě dítěte, teprve následně jako příspěvek dítěte k výživě rodičů a nezletilého sourozence dítěte, pokud žijí s dítětem v rodinné domácnosti.¹¹⁰

¹⁰⁹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1808.

¹¹⁰ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1811.

4.1.5.3. Povinnost předkládat účty ze správy jmění

Povinnost pravidelně předkládat soudu účty ze správy jmění se na poručníka vztahuje pouze v případě, pokud správu jmění vykonává. Vykonává-li správu jmění jmenovaný opatrovník, pak bude na opatrovníkovi, aby soudu předkládal patřičné vyúčtování. Účty jsou předkládány vždy za dobu, jejíž délku stanoví soud, přičemž tato doba nesmí být delší než jeden rok.

V zásadě je povinností poručníka podat podrobný souhrnný účet o správě jmění dítěte. Účet by měl obsahovat shrnutí příjmů a výdajů, přírůstků a ztrát jmění, je-li to možné, doložené účty a smlouvami. Pokud je o správě jmění vedeno účetnictví, je možné předložit roční vyúčtování. Není-li majetek dítěte příliš rozsáhlý a výnosy nepřesahují pravděpodobné náklady na zachování majetku, výchovu a výživu dítěte, může být poručník soudem zproštěn podávat podrobné účty.¹¹¹ V tomto případě bude poručník podávat pouze rámcovou zprávu o správě jmění, ve které popíše běžné hospodaření, a to např. s dávkami státní sociální podpory, příspěvkem na úhradu potřeb dítěte či sirotčím důchodem poručenice.

Soud je oprávněn účty přezkoumat. Pokud zjistí nesrovnalosti, zpravidla rozhodne o doplnění vyúčtování nebo o odstranění chyb, případně volá poručníka k roku podle ustanovení § 18 ZZŘS k podání vysvětlení. Soud si taktéž může opatřit výpis z evidence nemovitostí, daňová priznání podávaná za poručenice či jiné podklady, ze kterých lze zjistit relevantní informace o správě jmění nezletilého.¹¹²

4.1.5.4. Náhrada nákladů a odměna ze správy jmění

Spravuje-li poručník jmění poručenice, má obdobně jako opatrovník pro správu jmění právo na náhradu potřebných nákladů souvisejících se správou majetku dítěte a právo na přiměřenou odměnu. Náhrada nákladů a přiměřená odměna budou náležet i OSPODU. Jedná se tedy o výjimku ze zásady bezplatného poskytování sociálně-právní ochrany dětí zakotvené v ustanovení § 58 odst. 3 zákona OSPOD. Za obecnou zásadu se považuje skutečnost, že náklady správy či odměna poručníka mají být hrazeny z výnosu jmění.¹¹³

¹¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1087.

¹¹² PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 982.

¹¹³ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1812.

Poručníkovi náleží právo odečíst si z výnosu jmění poručenice potřebné náklady související se správou. Jedná se nejen o náklady nutné, ale rovněž i potřebné pro zajištění řádné správy jmění. Posouzení, zda jsou náklady vynaložené poručníkem potřebné, je třeba vždy učinit se zřetelem ke konkrétnímu případu a situaci.

Pokud by výnos ze jmění dítěte nepostačoval k pokrytí potřebných nákladů poručníka, mohou být náklady uhrazeny z majetku dítěte. S ohledem na skutečnost, že v tomto případě dochází ke zmenšení majetku poručenice, je tento způsob úhrady nákladů poručníka podmíněn souhlasem soudu.¹¹⁴

Právo poručníka na přiměřenou odměnu je v zásadě podmíněno tím, že jmění bude spravováno s výnosem. V případě, že spravované jmění poručenice výnos nenese, poručník automaticky právo na přiměřenou odměnu nemá, soud ji však ve vztahu ke konkrétním okolnostem může přiznat. Shodným způsobem se postupuje za situace, kdy na odměnu nepostačuje výnos ze jmění. Výši a dobu, za níž má být odměna stanovena, určuje soud. Posouzení, co se považuje za přiměřenou odměnu, bude tedy náležet soudu, který v rozhodnutí zohlední zejména časovou náročnost a složitost správy jmění. Obecně platí, že odměna bývá přiznávána po ukončení výkonu funkce poručníka. Je-li však již během trvání funkce patrné, že správa jmění je značně obtížná a poručník ji vykonává řádně, může mu být soudem na jeho návrh přiznána roční, případně jinak časově určená přiměřená odměna. Soud tak činí formou usnesení.¹¹⁵

4.1.6. Povinnosti poručníka po zániku funkce

Poručník má ze zákona po skončení výkonu funkce dvě povinnosti, a to povinnost odevzdat vše, co měl z důvodu své funkce u sebe, a povinnost předložit závěrečnou zprávu o výkonu poručenské funkce. Lhůta pro odevzdání věcí i podání závěrečné zprávy je stanovena bezodkladně, nejpozději do šesti měsíců od ukončení funkce.

Po skončení funkce je poručník povinen vydat soudu vše, co patří poručenici a co má u sebe. Jedná se především o doklady dítěte (např. rodný list dítěte, průkaz

¹¹⁴ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-5]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. § 951.

¹¹⁵ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1812-1813.

pojištění, rozhodnutí soudů a jiné dokumenty) a osobní věci dítěte. V případě, že dojde k zániku poručenské funkce smrtí poručníka, musí věci určené k výkonu funkce vydat jeho dědic. Není-li takového dědice, vydá předmětné věci ten, kdo k nim má přístup. Tyto věci nemohou být zařazeny do soupisu aktiv dědictví po poručníkovi. Pokud poručník, případně jeho dědic, nesplní povinnost vydat věci, může soud poručenci jmenovat zvláštního opatrovníka podle ustanovení § 943 NOZ pro podání žaloby na vydání věcí, které měl nezletilý u poručníka.¹¹⁶

Druhou povinností poručníka při ukončení své funkce je podání závěrečné zprávy o výkonu poručenství a rovněž závěrečného účtu ze správy jmění dítěte soudu. Tato zpráva by měla shrnovat, jakým způsobem poručník svoji funkci vykonával a jaký byl vývoj dítěte.¹¹⁷

4.1.7. Hmotné zabezpečení poručníka

S ohledem na skutečnost, že je poručenství primárně institutem, jenž zabezpečuje právní ochranu dítěte, nezletilý může mít současně poručníka a být svěřen do pěstounské péče, do péče pečující osoby, případně do ústavní výchovy. Avšak v případě, že je poručníkem fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje tak, jako by mu bylo svěřeno trvale do péče, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi. Zákonodárce tímto v ustanovení § 939 NOZ zohledňuje případy, ve kterých je poručník osobou naplňující nejen právní ochranu nezletilého, ale jeho celkovou ochranu, včetně faktické a fyzické péče. Zároveň zákonodárce podotýká, že by bylo vhodné, aby tyto případy nastávaly pravidelně tam, kde o dítě nemohou pečovat jeho rodiče.¹¹⁸ Současně je tím zamezeno vzniku nedůvodné nerovnosti mezi pěstounstvím a poručenstvím. Význam tohoto ustanovení tak tkví především v tom, aby byly zmírněny negativní dopady na finanční situaci poručníka spojenou s osobní péčí o dítě, a zároveň se tak přispělo k tomu, že osobní péče poručníka o dítě nebude vhodnými osobami odmítána jen pro potenciálně hrozící snížení životní úrovně.¹¹⁹

¹¹⁶ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 984.

¹¹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1091.

¹¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., novému občanskému zákoníku ze dne 3. 2. 2012. § 939.

¹¹⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975).* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-5]. Dostupné z: [https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975. § 939.](https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975.)

Rozlišujeme několik dávek hmotného zabezpečení, na které má poručník nárok. Jedná se o příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměnu pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při pěstounské péči.¹²⁰ V případě společné péče dvou poručníků náleží dávka pěstounské péče pouze jednomu z nich. O přiznání hmotného zabezpečení rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce ČR, a to rozhodnutím. Výši dávek za kalendářní měsíc stanovuje zákon OSPOD, přičemž tato je závislá na počtu dětí, u nichž poručník vykonává svoji funkci. Nárok na přiznání dávek hmotného zabezpečení vzniká při splnění podmínek, rovněž zakotvených v zákoně OSPOD.¹²¹

4.1.8. Odlišná úprava práv a povinností poručníka vymezená soudem

Zákonodárce ve druhé větě ustanovení § 928 odst. 2 NOZ umožňuje soudu, aby ve výjimečných případech vymezil okruh práv a povinností poručníka jinak. Soud tak může učinit s ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva.¹²² Vždy je třeba tuto otázku posuzovat ve vztahu ke konkrétnímu případu, neboť existují různé důvody pro jmenování poručníka a práva a povinnosti poručníka nejsou ve všech situacích shodné. Z povahy věci se domnívám, že více práv a povinností poručníkovi soud v zásadě nemůže přiznat za žádné situace, neboť poručník stojí v zásadě na místě rodičů. V první větě ustanovení § 928 odst. 2 NOZ zákonodárce stanovuje, že poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost. Jedinou výjimkou, kdy by soud mohl poručníkovi vymezit více práv a povinností, by tak mohla být právě vyživovací povinnost za konkrétních podmínek. Ustanovení § 910 odst. 2 NOZ zakotvuje, že vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti. Pokud tedy rodiče dítěte již nežijí, přechází vyživovací povinnost k dítěti na prarodiče. Zákonodárce by tak v druhé větě ustanovení § 928 odst. 2 NOZ mohl řešit kolizi, která by nastala např. v případě, kdy rodiče dítěte zemřeli a poručníky nezletilého by se stali jeho prarodiče, na které by zároveň přešla vyživovací povinnost. Vyživovací povinnost by na prarodiče však nepřešla z titulu poručenství, nýbrž na základě ustanovení § 910 odst. 1, 2 NOZ.

¹²⁰ Ustanovení § 47e zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

¹²¹ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 984.

¹²² Ustanovení § 928 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Dle mého názoru však budou bezesporu častější situace, kdy naopak soudem vymezená práva a povinnosti poručníka budou užší. A to zejména v případech, kdy poručník o nezletilého osobně nepečuje. Jako příklad lze uvést nezletilého rodiče, který není plně svéprávný, avšak na základě rozhodnutí soudu mu náleží právo osobní péče o dítě, čímž toto právo nebude příslušet poručníkovi, který bude soudem jmenován toliko k zajištění právní ochrany dítěte, jež se mu ze strany jeho nesvéprávného rodiče nedostává.¹²³

Současně se domnívám, že zákonodárce v druhé větě ustanovení § 928 odst. 2 NOZ rovněž reflektuje i možnost jmenování opatrovníka pro správu jmění dítěte, která je podrobněji upravena v ustanovení § 941 NOZ.

4.2. Dozor soudu

V poručenství se projevuje znatelná veřejná kontrola zájmů nezletilého. Veřejnou kontrolu můžeme spatřovat nejen ve vlastní podstatě funkce poručníka, kdy poručník chrání zájmy dítěte, ale rovněž v dozoru nad samotným poručníkem. V případě péče rodičů o dítě může soud zasáhnout pouze za situace, kdy rodiče nějakým způsobem zanedbávají nebo řádně neplní své povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Naproti tomu poručník podléhá stálému dozoru soudu, což je dáno tím, že poručník není nositelem rodičovské odpovědnosti, je toliko jejím vykonavatelem.¹²⁴

Poručník odpovídá za to, že svoji funkci bude řádně plnit. Výkon jeho funkce je sledován soudem především prostřednictvím zpráv a účtů, jenž poručník pravidelně předkládá. Soud je oprávněn poručníkovi ukládat konkrétní doporučení, jak má při výkonu své funkce postupovat. Skutečnost, že poručník svoji funkci řádně vykonává, je soud povinen aktivně zjišťovat, tedy předložené zprávy a účty vždy přezkoumat, nikoliv je jen formálně založit do spisu. V případě, že by soud dozor nad poručníkem zanedbal, může být shledán odpovědným za nesprávný úřední postup.¹²⁵

¹²³ FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 8.

¹²⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1083.

¹²⁵ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1786.

5. Zánik poručenství a poručenské funkce

Občanský zákoník upravuje způsoby a následky zániku poručenství a poručenské funkce v ustanoveních § 935 – § 938. Výslovně přitom rozlišuje absolutní zánik poručenství a relativní zánik poručenství. V případě absolutního zániku poručenství zaniká jako takové, zatímco u relativního zániku hovoříme o zániku funkce poručníka.

5.1. Zánik poručenství

Institut poručenství a s ním i funkce poručníka absolutně zanikne, pokud odpadnou podmínky, za kterých je nezletilému nutné poručníka jmenovat. K zániku poručenství tak dochází ze zákona, soud o tom nemusí rozhodovat. Zákon stanovuje tři důvody pro absolutní zánik poručenství, a to nabytí svéprávnosti poručencem, nabytí rodičovské odpovědnosti alespoň jedním rodičem poručence, popř. nabytí schopnosti ji vykonávat, a osvojení poručence. Posledním důvodem vedoucím k absolutnímu zániku poručenství, který však NOZ výslovně nezmiňuje, je smrt poručence.

Pokud poručenec nabyde svéprávnosti, poručenství tím zaniká, neboť zaniká i potřeba, aby bylo dítě někým zastupováno. Od této chvíle již může poručenec právně jednat sám. Svěprávnost může dítě nabýt zletilostí, tedy dovršením osmnáctého roku věku, přiznáním svéprávnosti soudem podle ustanovení § 37 NOZ anebo uzavřením manželství podle ustanovení § 672 odst. 2 NOZ. Přiznání svéprávnosti je možné pouze za splnění určitých podmínek. K přiznání svéprávnosti může dojít nejdříve v den, kdy nezletilý dovršil šestnáctého roku věku. Dále musí být učiněn návrh nezletilého zásadně se souhlasem jeho zákonného zástupce, nebo návrh zákonného zástupce se souhlasem nezletilého. Současně musí být osvědčena i schopnost nezletilého sám se živit a obstarat si své záležitosti.¹²⁶ Uzavření manželství nezletilým, kterému nebyla přiznána svéprávnost podle ustanovení § 672 odst. 2 NOZ, je rovněž možné jen za splnění zákonných podmínek. Těmi jsou: nezletilý dovršil již alespoň šestnácti let, podal u soudu návrh a zároveň se jedná o výjimečný případ a jsou pro to důležité důvody.¹²⁷

¹²⁶ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-6]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-i-1-654>. § 37.

¹²⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 36.

Poručenství zaniká bez ohledu na způsob, jakým k nabytí svéprávnosti poručenkem došlo.

Dalším důvodem absolutního zániku poručenství je nabytí rodičovské odpovědnosti alespoň jedním rodičem poručenice, popř. nabytí schopnosti ji vykonávat. Tato situace nastane tehdy, jestliže alespoň jeden z rodičů dítěte přestane být zbaven rodičovské odpovědnosti (konkrétně dnem právní moci rozsudku o obnovení rodičovské odpovědnosti), nebo pokud alespoň jednomu z rodičů skončí pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti (konkrétně dnem právní moci rozsudku soudu o tom, že se rodiči navrací výkon rodičovské odpovědnosti). Jedná se ale i o případy, kdy se rodič dítěte stane znám (okamžikem, kdy je nalezené dítě ztotožněno, popř. se k němu rodič přihlásí) a případy, kdy se objeví nový zákonný zástupce, který zde dřív nebyl (např. určením otcovství). Poručenství zaniká i osvojením dítěte (opět dnem právní moci rozsudku o osvojení). Osvojitel nastupuje na místo rodiče, a to se všemi právy a povinnostmi. Ve všech výše uvedených případech budou do budoucna při právním jednání nezletilého zastupovat jeho rodič nebo rodiče, případně osvojitel nebo osvojitelé, a poručenství tak zaniká bez dalšího.

Poručenství rovněž absolutně zaniká smrtí dítěte, kterému byl jmenován poručník, případně prohlášením dítěte za mrtvé.¹²⁸

5.2. Zánik poručenské funkce

Relativní zánik poručenství nastává, pokud zanikne funkce konkrétního poručníka, ale potřeba poručenství i nadále trvá a dítěti je nutno jmenovat poručníka nového. V tomto případě do doby jmenování nového poručníka vykonává funkci orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník podle ustanovení § 929 NOZ. K relativnímu zániku poručenství může dojít ze třech důvodů, a to zproštěním poručníka funkce, odvoláním poručníka z funkce a smrtí poručníka.

5.2.1. Zproštění poručníka funkce

Zproštění poručníka funkce upravuje NOZ v ustanovení § 936. Ke zproštění soudem může dojít jak na vlastní žádost poručníka, tak i z úřední povinnosti bez tohoto návrhu, a to i proti vůli poručníka. Zproštění poručníka jeho funkce není sankcí, neužije se v případě porušení jeho povinností.

¹²⁸ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1797.

Zákonodárce umožňuje poručníkovi, aby o zproštění funkce požádal sám prostřednictvím návrhu podaného k soudu. Poručník by měl dle předmětného ustanovení § 936 NOZ v návrhu uvést důležité důvody. Avšak s ohledem na to, že výkon poručenství je založen na dobrovolnosti, postačí uvést skutečnost, že poručník již funkci zkrátka nechce vykonávat, a soud musí návrhu vždy vyhovět. Komentované ustanovení je tedy třeba chápat spíše jako morální apel, aby si poručník uvědomil závažnost své funkce ve vztahu k důvodům, jenž ho k podání návrhu vedou.¹²⁹

V případě, že se poručník stane nezpůsobilým funkci vykonávat, soud zahájí řízení o zproštění poručenství sám. Nezpůsobilým se poručník stává tehdy, přestane-li splňovat požadavky na něj kladené ustanovením § 932 NOZ. Jelikož zproštění funkce není sankcí, nebude se jednat o důvody spočívající v jednání poručníka, ale ve stavu, který u něj nebo ohledně něj nastal. Nezpůsobilým se tedy stane poručník, který bude omezen ve svéprávnosti. Dále se může jednat např. o osobu již vysokého věku či nepříznivého zdravotního stavu. U poručníka, který spravuje jmění poručenice, je pak zvláštním způsobem nezpůsobilosti jeho úpadek. Užije se zde analogicky ustanovení § 901 odst. 1 NOZ, které zakotvuje, že povinnost a právo rodiče pečovat o jmění dítěte zaniká prohlášením úpadku na majetek rodiče. Obdobně se uvedené ustanovení bude vztahovat i na poručníka. Dopadá však pouze na případy, kdy je na majetek dlužníka prohlášen konkurz. Jedná se o natolik závažnou překážku, že není možné, aby byl poručník pro výkon funkce i nadále způsobilý.¹³⁰

Soud může řízení o zproštění poručenství rovněž zahájit sám v případě, že se změní poměry a v úvahu přijde jmenování jiného, vhodnějšího poručníka (např. blízkého příbuzného dítěte), kterého nebylo možné jmenovat, např. pro jeho nepřítomnost.

Řízení o zproštění poručenství soud zahajuje usnesením podle ustanovení § 13 ZZŘS. Soud rozhoduje v nesporném řízení péče soudu o nezletilé. Věcně příslušným je okresní soud. Místně příslušným je ten soud, v jehož obvodu má dítě

¹²⁹ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019. s. 983.

¹³⁰ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1799.

své bydliště. Účastníky řízení jsou poručník a nezletilé dítě zastoupené opatrovníkem pro řízení. Soud rozhoduje rozsudkem.¹³¹

5.2.2. Odvolání poručníka z funkce

Odvolání poručníka z funkce má sankční charakter. Užívá se v případech, kdy poručník porušil svou povinnost při výkonu poručenství. Není přitom rozhodující, o jakou povinnost se jedná. Může se jednat jak o povinnost poručníka vůči dítěti, tak i o povinnost poručníka vůči soudu. Odvolání by mělo být však užito pouze za situace, kdy je porušení povinnosti natolik závažné, že ohrožuje zájmy poručenice. Na rozdíl od důvodů vedoucím ke zproštění funkce se zde bude jednat o subjektivní důvody na straně poručníka.

O skutečnostech zakládajících důvod pro odvolání se soud může dozvědět buďto ze své vlastní činnosti (např. zprávy podávané poručníkem), nebo z podnětu. Ještě předtím, než soud přistoupí k odvolání, by se měl poručníkovi pokusit napomoci prostředky, kterými disponuje. Není přípustné, aby byl poručník odvolán bez pokusu soudu o vyřešení situace, pokud je to možné. Jedná se např. o pomoc soudu ve formě jmenování opatrovníka pro správu jmění dítěte nebo svěření dítěte do osobní péče jiné vhodné osoby, pokud poručník nezvládá osobní péči, avšak právní ochranu nezletilého plní dobře.¹³²

Zákon soudu rovněž ukládá, aby zvážil odvolání poručníka v případech, kdy zjistí důvody, pro které není vhodné, aby poručník svou funkci nadále vykonával. Tedy v situaci, kdy poručník přímo neporušuje své povinnosti, ale jsou zde důvody, pro které setrvání poručníka ve funkci není v zájmu dítěte. Je tak ponecháno na uvážení soudu, zda na základě hodnocení okolností konkrétního případu rozhodne o odvolání poručníka či nikoliv. Soud zde postupuje obdobně a zkoumá stejné skutečnosti jako při jmenování poručníka podle ustanovení § 932 NOZ.¹³³

Soud rozhoduje v nesporném řízení péče soudu o nezletilé. Věcně příslušným je okresní soud. Místně příslušným je ten soud, v jehož obvodu má dítě své bydliště. Účastníky řízení jsou poručník a nezletilé dítě zastoupené opatrovníkem pro řízení. Soud rozhoduje rozsudkem.

¹³¹ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019. s. 983.

¹³² MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1801.

¹³³ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019. s. 983.

5.2.3. Smrt poručníka

Relativně poručenství rovněž zaniká v případě, kdy poručník zemře. Není třeba, aby o zániku funkce rozhodoval soud. Zákodárce však výslovně neodpovídá na otázku, zda dochází k zániku poručenské funkce i prohlášením poručníka za mrtvého či nezvěstného. S ohledem na skutečnost, že na člověka, který byl prohlášen za mrtvého, se hledí, jako by zemřel, lze dovodit, že zaniká i jeho funkce poručníka. Složitější je otázka nezvěstnosti člověka. Samotná nezvěstnost vliv na trvání funkce poručníka nemá. I zde lze, vzhledem k zajištění ochrany zájmů nezletilého, dovodit, že by soud měl neprodleně přezkoumat, zda je poručník způsobilý vykonávat řádně svoji funkci. V případě, že soud dospěje k závěru, že poručník není způsobilý, měl by jej z funkce odvolat.¹³⁴ Zde se však domnívám, že by mělo dojít ke zproštění funkce poručníka, nikoliv odvolání, neboť ustanovení § 936 NOZ zakotvuje, že stane-li se osoba nezpůsobilou funkci poručníka vykonávat, soud ji funkce zproští.

¹³⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016. s. 1798.

6. Zakotvení institutu poručenství ve vybraných státech

V této kapitole diplomové práce se po podrobném pojednání o české právní úpravě institutu poručenství zaměřím na její komparaci s právní úpravou vybraných států, a to Slovenska, Francie a Kanady, konkrétně provincie Québec.

6.1. Právní úprava institutu poručenství v právním řádu Slovenska

Slovenská právní úprava institutu poručenství (poručnictvo) upravuje v zákoně č. 36/2005 Z.z., o rodině (dále také jen „zákon o rodině“), v ustanoveních § 56 – § 59. Česká právní úprava je tedy oproti slovenské rozsáhlejší.

I ve slovenské právní úpravě lze poručníka ustanovit pouze nezletilému. Poručenství je chápáno jako nejúplnější náhrada výkonu rodičovských práv a povinností v případech, kdy rodičům z určitého důvodu jejich výkon nenáleží. V zásadě je poručník nezletilému ustanovován vždy, kdy nemá žádného zákonného zástupce.¹³⁵

6.1.1. Předpoklady vzniku poručenství

Poručníka lze dítěti ustanovit pouze v přesně vymezených případech. Tyto zakotvuje ustanovení § 56 odst. 1 zákona o rodině. Jedná se o situace, kdy rodiče nezletilého dítěte zemřeli, byli zbaveni výkonu rodičovských práv a povinností, výkon rodičovských práv a povinností jim byl pozastaven anebo nejsou plně způsobilí k právním úkonům. Zákon o rodině tedy výslovně nepočítá s možností, že rodiče dítěte jsou naživu, avšak nejsou známi. V této souvislosti je třeba předmětné ustanovení vykládat extenzivně a dítěti poručníka rovněž s ohledem na zabezpečení jeho zájmů ustanovit. Uvedené předpoklady se musí týkat obou rodičů. Pokud existuje jeden z rodičů, který disponuje výkonem rodičovských práv a povinností alespoň v omezeném rozsahu, není důvod poručníka ustanovovat. Obdobně jako v české právní úpravě, v případě, byl-li rodičům rodičovský výkon práv a povinností omezen, zastupuje dítě v této části omezení opatrovník.¹³⁶

Lze tedy zhodnotit, že předpoklady pro ustanovení poručníka obsažené ve slovenské právní úpravě jsou obdobné s předpoklady, jež zakotvuje česká právní úprava. Česká právní úprava se však oprostila od taxativního výčtu důvodů pro jmenování osoby poručníka. Rozdíl můžeme nalézt v terminologii, kdy slovenská

¹³⁵ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 349.

¹³⁶ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 350-351.

právní úprava užívá termínu „ustanovení“ poručníka, kdežto česká termínu „jmenování“. Avšak před přijetím NOZ česká právní úprava užívala rovněž termínu „ustanovení“.

6.1.2. Ustanovení poručníka

Řízení o ustanovení poručníka upravuje zákon č. 161/2015 Z.z., civilný mimosporový poriadok. Jedná se o řízení péče o nezletilé. Soud může řízení zahájit sám anebo na návrh. K řízení je příslušný soud, v jehož obvodu má nezletilý bydliště. Pokud není příslušný soud dle bydliště nezletilého známý, bude příslušný ten soud, v jehož obvodu se dítě zdržuje. Jakmile je příslušný soud dle bydliště nezletilého zjištěn, věc je mu postoupena.

Poručník při ustanovení do funkce skládá do rukou soudce slib, že bude své povinnosti vykonávat řádně a v nejlepším zájmu dítěte, a že při tom bude dbát pokynů soudu. Poté je mu soudcem vydána listina, která obsahuje pověření k výchově, zastupování a spravování majetku nezletilého.¹³⁷

O ustanovení poručníka soud rozhoduje rozsudkem. Jelikož práva a povinnosti vyplývají poručníkovi ze zákona, nebudou soudem vymezeny v rozsudku. Soud však musí uvést konkrétní rozsah majetku nezletilého, který bude poručník spravovat, způsob nakládání s tímto majetkem a dále musí uložit poručníkovi povinnost předkládat soudu v konkrétních lhůtách zprávy o nezletilém a o správě jeho majetku. Tento rozsah práv a povinností je uveden rovněž v listině. Majetek nezletilého musí být specifikován přesně, v souladu se zákonem tak, aby nebyla možná jeho záměna.¹³⁸

Zde lze spatřit rozdíl oproti české právní úpravě. NOZ sám stanovuje, že poručník podává soudu pravidelně zprávy o osobě dítěte a o jeho vývoji a předkládá účty ze správy jeho jmění, a to alespoň jednou za rok, neurčí-li soud období kratší. Zákon o rodině určuje povinnost soudu, aby v rozsudku uvedl, že poručník bude předkládat v konkrétních lhůtách zprávy o nezletilém a o správě jeho majetku.

6.1.3. Osoba poručníka

Slovenská právní úprava požadavky na fyzickou osobu poručníka výslovně nezakotvuje, avšak z povahy věci vyplývá, že by se mělo jednat o osobu plnoletou, plně svéprávnou, která bude svým způsobem života zaručovat, že bude funkci

¹³⁷ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 351.

¹³⁸ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 360.

vykonávat ve prospěch dítěte. Zde můžeme nalézt rozdíl oproti české právní úpravě, která zakotvuje, že poručníkem lze jmenovat pouze plně svéprávnou osobu, která způsobem života zaručuje, že je schopna funkci řádně vykonávat, přičemž jmenování této osoby nesmí být v rozporu se zájmy dítěte.

Zákon o rodině dává soudu v ustanovení § 57 odst. 1 závazný návod, podle kterého má postupovat při výběru vhodné fyzické osoby do funkce poručníka. Upřednostněna má být ta osoba, kterou navrhli rodiče dítěte, jejichž výkon rodičovských práv a povinností byl pozastaven. Není-li takové osoby, soud ustanoví poručníkem osobu z okruhu příbuzných dítěte nebo osob blízkých dítěti či jeho rodině, popřípadě jinou osobu. Soud by se při výběru měl řídit zejména citovým vztahem mezi potenciálním poručníkem a nezletilým. V případě, že soud nalezne více vhodných osob, měl by přihlídnout k názoru dítěte, pokud je schopné se k projednávané věci vyjádřit. Za poručníky může soud ustanovit rovněž manžele.¹³⁹ Lze tedy zhodnotit, že postup při výběru vhodné fyzické osoby poručníka je shodný s českou právní úpravou. Rozdíl lze spatřit v pluralitě poručníků, kde česká právní úprava umožňuje jmenování dvou osob společně, avšak se nemusí jednat výhradně o manžele.

Pokud soud nenalezne vhodnou fyzickou osobu, která by se svým ustanovením do funkce souhlasila, ustanoví za poručníka dítěte obec (tzv. hromadného poručníka). Obec, na rozdíl od fyzické osoby, nemůže ustanovení do funkce poručníka odmítnout. Toto řešení by však mělo být chápáno jako krajní, neboť výkon poručenství neindividuálním subjektem nevytváří předpoklad ochrany nejlepšího zájmu nezletilého.¹⁴⁰

Hrozící nebezpečí z prodlení, kdy již nastal některý z důvodů pro ustanovení poručníka, avšak tento doposud ustanoven nebyl či se své funkce neujal, je řešeno institutem opatrovníka. Nezletilému je podle ustanovení § 60 zákona o rodině ustanoven opatrovník, který za dítě činí neodkladné úkony. Tímto opatrovníkem může být fyzická osoba i obec.¹⁴¹

Obdobný je s českou právní úpravou postup v případě, že soud nenalezne vhodnou fyzickou osobu, která by se svým jmenováním do funkce poručníka

¹³⁹ LAZAR, Ján. *Občianske právo hmotné. 1. zväzok*. 2. vyd. Bratislava: Iuris libri, 2018. s. 436.

¹⁴⁰ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 357-358.

¹⁴¹ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 370.

souhlasila. V této situaci soud dle NOZ jmenuje dítěti poručníka, kterým bude OSPOD. Poručníka, kterým je OSPOD, vykonávají obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Rovněž se užívá termínu tzv. hromadný poručník. Slovenská právní úprava však nezná poručenství koncipované jako dočasné řešení nastalé situace, kdy již existuje důvod pro ustanovení poručníka, avšak tento doposud ustanoven nebyl či se své funkce neujal. Slovenská právní úprava tuto prozatímní situaci řeší institutem opatrovníka. Česká právní úprava institutem veřejného poručníka, kterým je vždy OSPOD.

6.1.4. Práva a povinnosti poručníka

Poručník je povinen vykonávat svoji funkci řádně a v nejlepším zájmu dítěte. Mezi poručníkem a nezletilým nevzniká ze zákona takový vztah, jaký je mezi rodiči a dítětem. Stejně jako v české právní úpravě mezi poručníkem a nezletilým nevzniká ani vyživovací povinnost.

Ze zákona poručníkovi vyplývá povinnost zabezpečit výchovu dítěte, nikoliv však povinnost osobní péče o nezletilého. V případě poručenství může být osobní péče zajištěna i jiným institutem, např. pěstounskou péčí, svěřením dítěte do náhradní osobní péče podle ustanovení § 45 zákona o rodině či ústavní péčí.

Poručník je povinen dítě zastupovat. V případě rozhodnutí, které se týká podstatné věci nezletilého, je vyžadováno schválení soudu. Pokud by schválení soudu absentovalo, bylo by jednání neplatné.

Další stěžejní povinností poručníka je správa majetku poručenice. Poručník spravuje veškerý majetek dítěte. Jak již bylo uvedeno výše, soud v rozhodnutí o ustanovení poručníka uvede konkrétní rozsah majetku, který bude poručník spravovat, a způsob nakládání s ním. Pro řádný výkon správy majetku je nejprve třeba pořídit soupis, popř. ocenění majetku.¹⁴² Pokud dispozice s majetkem poručenice převyšuje běžnou věc, je zapotřebí schválení soudu. Pro rozlišení, co je považováno za běžnou věc a co již nikoliv, je třeba vycházet z judikatury a okolností konkrétního případu. Avšak zásadně se běžnou věcí rozumí každá věc, která slouží k uspokojování každodenních potřeb.¹⁴³ Zde můžeme nalézt podstatnou

¹⁴² LAŽAR, Ján. *Občianske právo hmotné. 1. zväzok. 2. vyd.* Bratislava: Iuris libri, 2018. s. 433-435.

¹⁴³ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 362.

odlišnost oproti české právní úpravě, která umožňuje, aby jmění poručenice spravoval opatrovník pro správu jmění.

Poručník je povinen pravidelně soudu předkládat dvě zprávy, a to zprávu o nakládání s majetkem poručenice a zprávu o osobě poručenice. Lhůty pro předkládání těchto zpráv určuje soud v rozhodnutí o ustanovení poručníka. Délka těchto lhůt musí být určena s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu. Zpráva o nakládání s majetkem dítěte musí obsahovat zejména informace o výnosech a investicích majetku, dále účel a výši výdajů a příjmů souvisejících s tímto majetkem. Zpráva o osobě poručenice musí obsahovat informace o zdravotním stavu, vzdělávání a zvláštních potřebách dítěte. Jedná se především o studijní výsledky, chování ve škole, způsob trávení volného času či sociální adaptabilitu dítěte. Po zániku poručenství je poručník povinen předložit soudu závěrečný účet ze správy majetku nezletilého, a to nejpozději do dvou měsíců.¹⁴⁴ Mimo výše uvedené odlišnosti týkající se stanovení lhůt pro podávání pravidelných zpráv můžeme spatřit odlišnost v povinnostech po zániku poručenství. Česká právní úprava poručníkovi po skončení výkonu funkce ukládá dvě povinnosti, a to povinnost odevzdat vše, co měl z důvodu své funkce u sebe, a povinnost předložit závěrečnou zprávu o výkonu poručenské funkce, jejíž součástí je závěrečný účet ze správy jmění dítěte. NOZ tedy stanovuje rozsáhlejší povinnosti.

6.1.5. Zánik poručenství

Zánik poručenství je rozlišován na zánik absolutní a zánik relativní. V případě absolutního zániku přestane existovat důvod, pro který byl poručník dítěti ustanovený, zaniká tedy poručenství jako takové. O relativní zánik se jedná tehdy, pokud zanikne funkce poručníka konkrétní osobě, avšak potřeba poručenství nadále trvá. V této situaci musí soud bez zbytečného odkladu ustanovit nezletilému poručníka nového.

Absolutní zánik poručenství může dle zákona o rodině nastat z několika důvodů, a to dovršením zletilosti poručením, smrtí poručenice, zánikem důvodu, pro který byl poručník ustanoven, a dovršením zletilosti rodičem nezletilého dítěte. K relativnímu zániku poručenství dle zákona o rodině dochází v případech, kdy

¹⁴⁴ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodině. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 362-365.

poručník zemře, soud poručníka zproští jeho funkce anebo jej z funkce odvolá, a dále rozvodem manželů, kteří vykonávali funkci poručníků společně.¹⁴⁵

Zánik poručenství obsažený ve slovenské právní úpravě je obdobný s českou právní úpravou. Avšak dle české právní úpravy poručenství nezaniká rozvodem manželů, kteří byli poručníky společně. V tomto případě se na rozvod manželů, jakožto společných poručníků, aplikuje ustanovení § 755 odst. 3 NOZ, které zakotvuje, že manželství nelze rozvést, mají-li manželé nezletilé dítě a o jeho poměrech v době po rozvodu není rozhodnuto. S ohledem na skutečnost, že poručník má v zásadě stejná práva a povinnosti jako rodič, uplatní se při rozvodu manželství dvou poručníků stejná pravidla jako při rozvodu manželství s nezletilým dítětem.¹⁴⁶

6.2. Právní úprava institutu poručenství v právním řádu Francie

Ve Francii institut poručenství nad nezletilými, la tutelle au mineur, upravuje Code civil v knize I, hlavě X, kapitole II s názvem Poručenství. Tato kapitola je dále členěna na dva díly, a to Zřízení a ukončení poručenství (čl. 390 – 393) a Uspořádání a účel poručenství (čl. 394 – 413). Institut poručenství nad zletilými, la tutelle au majeur, spolu s institutem opatrovnictví, la curatelle, Code civil zakotvuje v knize I, hlavě XI, kapitole II, díle pátém s názvem Opatrovnictví a poručenství v čl. 440 – 476.

Podstatný rozdíl oproti české právní úpravě je tedy ten, že poručník může být dle Code civil ustanoven i zletilé osobě, a to za předpokladu, že její fyzický či psychický stav brání projevu její vůle.

Poručenství je chápáno jako opatření ochrany a zastupování člověka na základě rozhodnutí soudu.¹⁴⁷

6.2.1. Poručenství nad nezletilými

Účel institutu poručenství nad nezletilými Code civil vymezuje v čl. 394. Poručenství je zejména ochrana dítěte, která je veřejnou odpovědností. Tato

¹⁴⁵ LAZAR, Ján. *Občianske právo hmotné. 1. zväzok*. 2. vyd. Bratislava: Iuris libri, 2018. s. 438-439.

¹⁴⁶ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. s. 1783.

¹⁴⁷ COURBE, Patrick; JAULT-SESEKE, Fabienne. *Droit civil: les personnes, la famille, les incapacités*. 8e éd. Paris: Dalloz, 2012. s. 250.

ochrana by měla být v první řadě zajištěna rodinou dítěte, teprve v případě, pokud tato absentuje, společností obecně.¹⁴⁸

6.2.1.1. Vznik a zánik poručenství

Předpoklady vzniku poručenství zakotvuje Code civil v čl. 390. Poručenství vzniká, pokud rodiče nezletilého dítěte zemřeli, byli zcela nebo zčásti zbaveni rodičovské odpovědnosti a rovněž také v případě dítěte, ke kterému nebylo příbuzenství právně určeno. O zřízení poručenství rozhoduje poručenský soudce. Řízení může být soudem zahájeno na návrh anebo ex offo. Návrh mohou učinit rodiče, kteří doposud zajišťovali právní ochranu dítěte, jiný člen rodiny či státní zástupce. V případě, že již byl takový návrh podán, nesmí dosavadní zákonný zástupce dítěte dále činit právní jednání týkající se nezletilého, s výjimkou naléhavých záležitostí.

Po zřízení institutu poručenství svolá poručenský soudce bez zbytečného odkladu rodinnou radu, o které bude pojednáno níže. Rodinná rada se následně usnese a jmenuje poručníkem osobu rodiči zvolenou, případně jinou vhodnou osobu.¹⁴⁹

Pokud nejsou nalezeny osoby, které by rodinnou radu vytvořily, nebo není nalezena vhodná osoba, která by funkci poručníka vykonávala, osloví soud veřejný orgán Service de l'aide sociale à l'enfants. Poručníkem se následně stane osoba, kterou orgán Service de l'aide sociale à l'enfants výkonem funkce pověří. V tomto případě institut rodinné rady absentuje.¹⁵⁰

Zánik poručenství dle Code civil nastane, pokud dosáhne poručenec zletilosti, bude emancipován či v důsledku smrti poručenec. Poručenství zanikne rovněž v případě, dojde-li za trvání poručenství k určení příbuzenství k nezletilému.¹⁵¹

Lze zhodnotit, že předpoklady vzniku poručenství nad nezletilými, zakotvené francouzskou právní úpravou, jsou obdobné s předpoklady, jež zakotvuje česká právní úprava. Odlišnost v právních úpravách můžeme nalézt v možnosti podat soudu návrh na zahájení řízení. Česká právní úprava rozlišuje návrh a podnět, přičemž podání může učinit kdokoliv. Běžně se však jedná o OSPOD nebo fyzickou

¹⁴⁸ WIEDERKEHR, Georges a kol. *Code Civil: Annoté*. 118e éd. Paris: Dalloz, 2019. s. 634.

¹⁴⁹ WIEDERKEHR, Georges a kol. *Code Civil: Annoté*. 118e éd. Paris: Dalloz, 2019. s. 633-634.

¹⁵⁰ WIEDERKEHR, Georges a kol. *Code Civil: Annoté*. 118e éd. Paris: Dalloz, 2019. s. 638-640.

¹⁵¹ Code civil, la version en vigueur, art. 392-393.

osobu z okruhu příbuzných dítěte a osob blízkých jeho rodině. Významným rozdílem oproti české právní úpravě je jmenování poručníka rodinnou radou. Dle francouzské právní úpravy soud pouze zřizuje institut poručenství v konkrétním případě, osoba poručníka je však následně jmenována rodinnou radou. Dle české právní úpravy může být poručník jmenován pouze soudem na základě rozhodnutí. Obdobně jako v české právní úpravě, není-li nalezena vhodná fyzická osoba, osloví soud veřejný orgán, který zajišťuje sociálně-právní ochranu nezletilým. Zde však můžeme v následném postupu nalézt rozdíl. Poručníkem se dle francouzské právní úpravy následně stane osoba, kterou tento veřejný orgán výkonem funkce pověří. Dle české právní úpravy je v této situaci poručníkem sám OSPOD. Zánik poručenství obsažený v Code civil je obdobný s absolutním zánikem poručenství upraveným v NOZ.

6.2.1.2. Rodinná rada

Dalším stěžejním rozdílem, oproti české právní úpravě institutu poručenství, je již zmíněný institut rodinné rady, le conseil de famille. Code civil v čl. 398 stanovuje, že poručník vykonává svoji funkci spolu s kolektivním orgánem, a to rodinnou radou. Rodinnou radu svolává po zřízení institutu poručenství poručenský soudce, přičemž zároveň členy rady jmenuje. Rodinnou radu tvoří nejméně čtyři členové, včetně následně jmenovaného poručníka a popř. dozorčího poručníka. Code civil současně vylučuje, aby členem rady byl poručenský soudce. Členové rodinné rady jsou zejména příbuzní dítěte a blízké osoby dítěte.

Rodinná rada se účastní pravidelných zasedání, kterým předsedá poručenský soudce. Klíčovým úkolem rady je, spolu se jmenováním poručníka, rozhodování o významných záležitostech poručence a výkonu funkce poručníka. Rozhodnutí rady jsou přijímána na základě hlasování. Právem hlasovat nedisponuje poručník ani popř. dozorčí poručník.¹⁵²

Rodinná rada má ve francouzské právní úpravě klíčové postavení. Poručnická rada v české právní právě není ani výslovně zakotvena, zákonodárce pouze zmiňuje, že ustanovení NOZ o opatrovnické radě se použijí i při jmenování poručníka, vznik rady i volba jejích členů se však stanou účinnými, pokud je schválí soud. O ustavení poručnické rady může žádat poručenec nebo osoba jemu blízká. Rodinnou radu svolává poručenský soudce. Obdobné jsou právní úpravy v těch

¹⁵² WIEDERKEHR, Georges a kol. *Code Civil: Annoté*. 118e éd. Paris: Dalloz, 2019. s. 635-636.

ohledech, že člen rady je jmenován na dobu neurčitou a rady se podílejí na rozhodnutí o významných záležitostech poručence. Avšak institut poručnické rady je v praxi dle mého názoru téměř ojedinělý. Stěžejní rozdíl lze tedy nalézt i v četnosti těchto rad.

6.2.1.3. Osoba poručníka

Code civil v čl. 395 zakotvuje, která osoba funkci poručníka vykonávat nemůže. Poručníkem nemůže být doposud neemancipovaná nezletilá osoba, osoba omezená ve svéprávnosti a osoba zcela či zčásti zbavená rodičovské odpovědnosti.

Právo vybrat dítěti poručníka náleží jeho rodičům, pokud v tomto ohledu nebyli omezeni v rodičovské odpovědnosti. Výběr poručníka musí být učiněn formou notářského zápisu nebo závěti. Vybraný poručník nemusí být příbuzným nezletilého. Rodiči označený poručník však svoji funkci není povinen přijmout.

V případě, že rodiče poručníka nezletilému nevybrali či jimi vybraný poručník nebyl rodinnou radou shledán vhodným, zvolí a jmenuje dítěti poručníka rodinná rada. Rodinná rada je povinna poručníka zvolit s náležitým uvážením ve vztahu ke všem okolnostem dané situace. Mezi rozhodující kritéria při výběru vhodné osoby patří zejména zdravotní stav a schopnosti potenciálního poručníka. Rodinná rada je oprávněna nezletilému jmenovat poručníků více. Poručníci jsou ve výkonu svých funkcí vzájemně nezávislí a nesou odpovědnost pouze za svá vlastní jednání, pokud rodinná rada nestanoví jinak. Poručníci mají mezi sebou vzájemnou informační povinnost.

Dalším podstatným rozdílem, oproti české právní úpravě, je institut dozorčího poručníka, le subrogé-tuteur. Toho může jmenovat rovněž rodinná rada, a to z řad svých členů. Obsahem funkce dozorčího poručníka je dohlížení na jednání poručníka. V případě, že dozorčí poručník zjistí pochybnosti v jednání poručníka, je povinen o této skutečnosti informovat soud.¹⁵³

Code civil osobu poručníka vymezuje negativně, zatímco česká právní úprava zakotvuje, která osoba se poručníkem stát může. Rozdíl ve jmenování osoby poručníka byl již uveden výše. Ohledně výběru poručníka jsou právní úpravy obdobné v té skutečnosti, že zákonodárce dává rodičům možnost vybrat svému dítěti poručníka pro případ, že nastane předpoklad vzniku poručenství. Forma

¹⁵³ WIEDERKEHR, Georges a kol. *Code Civil: Annoté*. 118e éd. Paris: Dalloz, 2019. s. 637-638.

takového označení osoby je ve francouzské právní úpravě striktnější. V případě, že rodiči nebyl doporučen nikdo, je již postup dle jednotlivých právních úprav odlišný, a to zejména vzhledem k francouzskému institutu rodinné rady. Institut dozorčího poručníka komparovat nelze, neboť tento v české právní úpravě není zakotven.

6.2.2. Poručenství nad zletilými

Účelem institutu poručenství nad zletilými je ochrana záležitostí poručenice, které není schopen spravovat samostatně, a to buď z důvodu snížených duševních či fyzických schopností.

Institut poručenství nad zletilými může být zřízen z moci úřední či na návrh. Návrh, adresovaný soudu, musí obsahovat zejména lékařskou zprávu, jež potvrzuje důvody pro vznik poručenství. Současně zde musí být vymezen i okruh záležitostí, které si osoba není schopna samostatně spravovat. Následně soud nařídí jednání. Pokud soud předpoklady pro vznik poručenství shledá za důvodné, jmenuje osobě poručníka.¹⁵⁴

Poručníkem by měla být zejména osoba příbuzná nebo blízká poručenici. Soud však disponuje možností jmenovat i tzv. zákonného zástupce pro ochranu dospělých, le mandataire judiciaire à la protection des majeurs.¹⁵⁵

Poručenství může trvat nejdéle po dobu pěti let. V případě, že je zjevné, že nenastane zlepšení schopností poručenice, může být poručenství zřízeno až na dobu deseti let. Soud však může po uplynutí doby rozhodnout o prodloužení institutu poručenství.¹⁵⁶

6.3. Právní úprava institutu poručenství v právním řádu Québecu

V provincii Québec institut poručenství nad nezletilými, la tutelle au mineur, upravuje Code civil du Québec v knize I, hlavě IV, kapitole II s názvem Poručenství nad nezletilými v čl. 177 – 255. Z komparovaných právních úprav je tedy tato ta nejrozsáhlejší. Institut poručenství nad zletilými, la tutelle au majeur, Code civil du Québec zakotvuje v knize I, hlavě XI, kapitole III s názvem Poručenství nad zletilými v čl. 285 – 290.

¹⁵⁴ Service-Public.fr. Tutelle d'une personne majeure. In: *service-public.fr* [online]. 5.3.2022 [cit. 5.3.2022]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2120>.

¹⁵⁵ WIEDERKEHR, Georges a kol. *Code Civil: Annoté*. 118e éd. Paris: Dalloz, 2019. s. 669.

¹⁵⁶ Code civil, la version en vigueur, art. 441.

S ohledem na skutečnost, že québecká právní úprava institutu poručenství je podstatně odlišná od české právní úpravy, nastíním níže nejvýznamnější z rozdílů poručenství nad nezletilými.

6.3.1. Poručenství nad nezletilými

Code civil du Québec v čl. 177 zakotvuje účel poručenství nad nezletilými, kterým je zajištění osobní ochrany dítěte, spravování jeho jmění a zabezpečení výkonu jeho práv. Institut poručenství nad nezletilými je v québecké právní úpravě rozlišován na poručenství zákonné, la tutelle légale, poručenství udělené, la tutelle dative, a poručenství podpůrné, la tutelle supplétive.

Za zákonné poručníky označuje Code civil du Québec otce a matku dítěte, a to za předpokladu, že jsou plnoletí či emancipovaní. Tito jsou povinni nad svým dítětem vykonávat všechna práva a povinnosti jim vyplývající z rodičovské odpovědnosti, spravovat jeho majetek a zabezpečit výkon jeho práv. Za zákonné poručníky se otec s matkou považují již ve vztahu k počatému, avšak doposud nenarozenému dítěti.¹⁵⁷

Podpůrného poručníka mohou dítěti zvolit jeho rodiče. Soud takového poručníka dítěti jmenuje na základě žádosti jednoho z rodičů. Na podpůrného poručníka je delegována část rodičovské odpovědnosti a povinností zákonného zástupce, o které se dělí s jedním z rodičů, pokud je druhý z rodičů nemůže plně vykonávat.¹⁵⁸

Dativní poručník stojí na místě rodičů a zajišťuje nezletilému osobní a právní ochranu. Dativního poručníka dítěti mohou určit jeho rodiče pro případ, že oba nebudou moci svého zákonného poručenství dostát. V případě, že rodiči nebude nikdo do funkce dativního poručníka zvolen, ani nebude nalezena jiná vhodná osoba, vykonává funkci dativního poručníka veřejný orgán ochrany mládeže, le Curatel public, či ředitel orgánu ochrany mládeže.¹⁵⁹

Zásadní rozdíl oproti české právní úpravě můžeme spatřovat v zákonném a podpůrném poručenství, tyto instituty český právní řád nezakotvuje. Institut

¹⁵⁷ BAUDOUIN, Jean-Louis; RENAUD, Yvon. *Code civil du Québec annoté. Tome 1.* 16e éd. Montréal: Wilson & Lafleur, 2013. s. 267-268.

¹⁵⁸ Code civil du Québec, la version en vigueur, art. 199.1-199.2.

¹⁵⁹ Code civil du Québec, la version en vigueur, art. 200-203.

poručenství v české právní úpravě v podstatě odpovídá konstrukci institutu dativního poručenství zakotveného v Code civil du Québec.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo podrobně pojednat o institutu poručenství, a to nejen dle současné právní úpravy, ale rovněž i dle přiblíženého historického vývoje. Současně bylo cílem komparovat českou právní úpravu institutu poručenství s právními úpravami vybraných států.

Počátek diplomové práce je věnován historickému vývoji zkoumaného institutu. Z historických milníků, uvedených v první kapitole této práce, je patrné, že poručenství je institutem velmi starým a tradičním. Značná část povinností a práv poručníka, kterými disponuje v současné době, byla s modifikacemi zakotvena již právními předpisy zemského a městského práva. Je patrné, že časem se právní úprava poručenství však začala zužovat. Oproti rozsáhlé úpravě obsažené ve Všeobecném občanském zákoníku upravoval zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, institut poručenství pouhými pěti paragrafy. Současně lze pozorovat, že postupem času se funkce poručníka stala funkcí toliko dobrovolnou.

Po historické části je práce zaměřena na současnou právní úpravu institutu poručenství. Práce pojednává o vzniku poručenství a důsledcích s tím spojených, o osobě poručníka, právech a povinnostech poručníka, dozoru soudu nad výkonem poručenské funkce a zániku poručenství a poručenské funkce. Práce tak poskytuje ucelený obraz o zkoumaném institutu.

V současné době zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, věnuje poručenství ustanovení § 928 – § 942. Po komplexním pojednání lze zhodnotit, že i přes skutečnost, že se právní úprava institutu oproti zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině, rozšířila, zákonodárce stále mnoho otázek nezodpovídá. První oblast, kterou zákonodárce dle mého názoru neupravuje dostatečně, je institut poručnické rady. Zákonodárce ani neuvádí výslovný název, kterým by se tato rada měla označovat. Pouze zakotvuje, že ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, o opatrovnické radě se použijí i při jmenování poručníka. Lze usoudit, že i z tohoto důvodu bude poručnická rada ustavována takřka výjimečně. Druhou podstatnou oblastí, které zákonodárce mnoho prostoru nevěnuje, je možnost soudu vymezit okruh práv a povinností poručníka odlišně od práv a povinností stanovených zákonem. Zákonodárce pouze ve druhé větě ustanovení § 928 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, zakotvuje, že soud je oprávněn vymezit práva

a povinnosti odlišně s ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva. Dle mého názoru by tato dispozice soudu měla být zákonodárcem upravena šířeji.

Po podrobném pojednání o současné české právní úpravě institutu poručenství je závěrečná kapitola práce věnována komparaci s právními úpravami vybraných států, a to Slovenska, Francie a Kanady, konkrétně provincie Québec. Z komparovaných právních úprav lze zhodnotit, že české právní úpravě zkoumaného institutu je nejbližší úprava slovenská. Francouzská právní úprava institutu poručenství se oproti té české liší v mnoha ohledech. Nejvýznamnější rozdíl lze spatřovat v institutu poručenství nad zletilými osobami, jenž Code civil zakotvuje. V české právní úpravě tento institut obsažen není. Avšak i institut poručenství nad nezletilými je v mnoha ohledech odlišný. Dle Code civil má rodinná rada, na rozdíl od poručnické rady, naprosto klíčové postavení. Code civil dále upravuje institut dozorčího poručníka, jenž česká právní úprava nezakotvuje. Za nejrozsáhlejší a nejrozdílnější z komparovaných právních úprav lze označit québeckou úpravu. Taktéž Code civil du Québec upravuje institut poručenství nad zletilými osobami. Konstrukce institutu poručenství nad nezletilými je rovněž naprosto odlišná od všech komparovaných právních úprav. Code civil du Québec rozeznává zákonné, podpůrné a dativní poručenství nad nezletilými. Institut poručenství v české právní úpravě v podstatě odpovídá konstrukci institutu poručenství dativního.

Resumé

This master thesis deals in detail with the institute of guardianship. Guardianship is a legal institute through which a minor is provided with legal protection by a guardian called by law or appointed by the court. The guardianship institute mediates legal protection in cases where the child's parents do not exist in fact or in law or are not fully capable of exercising their rights and interests and are therefore unable to provide their child with adequate and full protection of its rights and interests.

The master thesis is divided into six chapters. The thesis begins with the historical development and the most important milestones of the researched institute. Subsequently, the thesis focuses on the current legal regulation of the institute of guardianship. The thesis deals with the origin of guardianship and the consequences of the institute, the person of the guardian, the rights and obligations of the guardian, the supervision of the court over the performance of the guardianship function and the termination of the guardianship. The author of the thesis thus provides readers with a comprehensive picture of this institute. The conclusion of the thesis is devoted to the comparison of the Czech legal regulation of the institute of guardianship with the legal regulations of selected states, namely Slovakia, France, and Canada, specifically the province of Quebec. It can be concluded that the Slovak legal regulation is the closest to the Czech legal regulation. The French legal regulation of the institute of the guardianship differs from the Czech regulation in many aspects. The most significant difference can be seen in the institute of the guardianship of adults contained in the Civil Code. Czech legal regulation does not include this institute. The Quebec legal regulation can be described as the most extensive and the most different of the compared legal regulations. The Code civil du Québec also regulates the institution of guardianship of adults. The construction of the institute of guardianship of minors is also completely different from all compared legal regulations.

Seznam použitých zkratek

ABGB	Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný občanský zákoník
NOZ	Zákon č. 89/2012, občanský zákoník
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon o rodině	Zákon č. 36/2005 Z.z., o rodině
Zákon OSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam použitých pramenů

Odborná literatura – česká

1. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
2. GLOS, Josef. *Rodinné právo*. 2 vyd. Praha: Orbis, 1970.
3. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. ISBN 80-210-0598-X. s. 99.
4. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2 vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-644-9.
5. HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 2 vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. ISBN 80-210-2706-1.
6. FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-557-6.
7. JIREČEK, Josef. *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od Pavla Kristiána z Koldína*. 5. vyd. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1876.
8. KAPRAS, Jan. *Dohled vrchnoporučenský v starém právu českém*. Nákladem vlastním, 1913.
9. KAPRAS, Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém: se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*. Praha: Bursík & Kohout, 1904.
10. KINCL, Jaromír.; URFUS, Valentin.; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
11. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.
12. MACELA, Miroslav; HOVORKA, Daniel; KŘÍSTEK, Adam a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-481-4.
13. MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.

14. PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.
15. ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1*. Praha: ASPI Publishing, 1998. ISBN 80-85963-61-2.
16. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. 2 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-566-1.
17. SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-220-7.
18. SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Právní podstata poručnické správy sirotků v raném novověku. In: *Historica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISSN 1803-9561.
19. SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Různé formy správy sirotčího majetku v královských městech v období raného novověku. In: *Historica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISSN 1803-9561.
20. TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-864-3.

Odborná literatura – zahraniční

1. BAUDOIN, Jean-Louis; RENAUD, Yvon. *Code civil du Québec annoté. Tome 1*. 16e éd. Montréal: Wilson & Lafleur, 2013. ISBN 978-2-89689-131-3.
2. COURBE, Patrick; JAULT-SESEKE, Fabienne. *Droit civil: les personnes, la famille, les incapacités*. 8e éd. Paris: Dalloz, 2012.
3. LAZAR, Ján. *Občianske právo hmotné. 1. zväzok*. 2. vyd. Bratislava: Iuris libri, 2018. ISBN 978-80-89635-35-1.
4. PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodine. Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-359-2.
5. WIEDERKEHR, Georges a kol. *Code Civil: Annoté*. 118e éd. Paris: Dalloz, 2019. ISBN 978-2-247-17736-3.

Odborná literatura – v elektronické podobě

1. JIRSA, Jaromír. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-26]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2/komentar-wkcr-c-292-2013-sb-zakon-o-zvlastnich-rizenich-soudnich-soudcovsky-komentar>. ISSN 2336-517X.
2. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-5]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-i-1-654>. ISSN 2336-517X.
3. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-5]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2/komentar-wkcr-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik-komentar-svazek-ii-655-975>. ISSN 2336-517X.

Odborné články

1. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Rozhodování soudu o nesouladu rodičů v podstatné záležitosti nezletilého a vyživovací povinnost k dětem. *Právo a rodina*. 2019, 1, s. 19-22. ISSN 1212-866X.
2. NOVOTNÁ, Věra. Poručenství – nelehká úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. 2017, 4, s. 1-5. ISSN 1212-866X.

Prameny práva – české

1. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
3. Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný občanský zákoník
4. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
5. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

6. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
7. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
8. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
9. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Prameny práva – zahraniční

1. Code civil
2. Code civil du Québec
3. Zákon č. 161/2015 Z.z., civilný mimosporový poriadok
4. Zákon č. 36/2005 Z.z., o rodine

Judikatura

1. Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13
2. Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. II. ÚS 4054/19
3. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2007, sp. zn. 23499/06

Ostatní zdroje

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., novému občanskému zákoníku
2. Service-Public.fr. Tutelle d'une personne majeure. In: *service-public.fr* [online]. 5.3.2022 [cit. 5.3.2022]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2120>